

Joni Ilmonen

LAPSUUDEN KÖYHYYSKOKEMUKSET MUIS- TELTUNA 1960-LUVULTA 2000-LUVULLE

Refleksiivinen teema-analyysi vuosien 2006 ja 2019 Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -
kirjoituskilpailuaineistosta.

TIIVISTELMÄ

Joni Ilmonen: Lapsuuden köyhyyskokemukset muisteltuna 1960-luvulta 2000-luvulle. Refleksiivinen teema-analyysi vuosien 2006 ja 2019 Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailuaineistosta.

Tampereen yliopisto

Pro gradu -tutkielma

Hyvinvointipolitiikan ja yhteiskunnan tutkimuksen maisteriohjelma, Pori

11/2025

Tutkielman tavoitteena oli selvittää, miten lapsena koettu köyhyys näyttäytyy muisteltuna ja millaisia merkityksiä sille annetaan. Tutkielman aineistona käytettiin Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2019 (FSD3475) -kirjoituksia sekä Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2006 (FSD2413) kirjoituksia. Analysoitavaksi valittiin yhteensä 72 kirjoitusta, joissa kirjoittajat kertoivat omakohtaisia kokemuksia lapsuudessa koetusta köyhyydestä. Tutkielman tutkimuskysymys oli: Mitä oli lapsuudessa koettu köyhyys muistelijoiden kertomana?

Lasten köyhyyskokemuksia on tutkittu laadullisin menetelmin 1990-luvulta alkaen. Lapsuudessa koettu köyhyys on aikaisempien tutkimusten valossa näyttäytynyt lasten elämässä laajasti vaikuttaen lapsen elämään materiaalisesti, sosiaalisesti ja emotionaalisesti. Suomessa lapsiperheköyhyys kolminkertaistui vuosien 1995–2007 välillä ja on siitä lähtien pysytellyt suhteellisen korkealla tasolla. Vaikka suuri osa suomalaista lapsista elää perheissä, joissa ei ole taloudellisen toimeentulon osalta suuria vaikeuksia, osa lapsista elää köyhyydessä.

Tutkielma perustui kirjoituskilpailuihin kirjoittaneiden muistoihin lapsuudesta. Tutkielman teoriatausta on laadullisessa lapsiköyhyydetutkimuksessa sekä erityisesti historian tutkijoiden käyttämässä muistitietotutkimuksessa. Muistitietotutkimuksessa korostuu historian subjektiivisuus historiallisten faktojen sijaan. Muisteluisia kirjoittajat kertoivat elämästään ja kokemuksistaan oman tulkintansa. Muistot voivat muokkautua tai sekoittua ajan kuluessa, mikä tulee hyväksyä muistitietoa hyödyntäessä. Tutkielman analyysimenetelmäksi valittiin refleksiivinen teema-analyysi. Refleksiivinen teema-analyysi on kvalitatiivisen aineiston analysoimiseen soveltuva metodi, jota voidaan hyödyntää aineiston analysoimiseen silloin, kun tutkimuksen tavoitteena on tutkia merkityksiä, joita tutkittavat tutkimuskohteelle antavat.

Analyysin tulokseksi luotiin kolme teemaa. ”Lapsuudessa koettu köyhyys on materiaalista puutetta”, ”Lapsuudessa koettu köyhyys on sosiaalisen tuen puutetta” ja ”Lapsuudessa koettu köyhyys on tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta”. Materiaalinen puute tarkoitti tässä tutkielmassa käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden tai asusteiden käyttöä, heikkoja asuinoloja, nälän kokemista ja yksipuolista ruokaa. Sosiaalisen tuen puute näkyi lasten sosiaalisena vastuunottona perheen taloudellisesta tilanteesta, ulosulkemisena ja normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämisenä ja lisäksi haastaviin perhetilanteisiin sopeutumisenä. Tunne oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta näkyi kirjoittajien negatiivisina tunteina koskien omaa itseä, omaa perhettä ja materiaa kuten omaa kotia tai vaatteita.

Lapsuudessa koettu köyhyys näkyi kirjoittajien muistelemana kokonaisvaltaisesti kirjoittajien lapsuudessa. Lapsuuden köyhyydessä koettu materiaallinen puute, sosiaalisen tuen puute ja tunne oman itsen ja perheen kelpaamattomuudesta limittyivät useissa tapauksissa toisiinsa. Kirjoittajat kuvailivat lapsena kokemaansa puutetta verraten tilannettaan muiden lasten perheisiin, mahdollisuuksiin ja ympäristöön.

Avainsanat: köyhyys, lapsiköyhyys, lapsiperheköyhyys, muistitietotutkimus, muistelu

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ABSTRACT

Joni Ilmonen: Experiences of childhood poverty from 1960s to 2000s reminisced. Reflexive thematic analysis of the 2006 and 2019 Everyday Experiences of Poverty writing contests.

Master's thesis

Tampere University

Master's Programme in Welfare Policies and Social Research, Pori

11/2025

The aim of this study was to find out how poverty lived in childhood is remembered and what meanings are attached to it. The research material consists of 72 writings of Everyday Experiences of Poverty 2019 (FSD3475) writing contest and Everyday Experiences of Poverty 2006 (FSD2413) writing contest. The research question was: What was poverty experienced in childhood as told by the memoirist?

Children's experiences of poverty have been studied in academic qualitative research since the 1990s. Previous studies have shown that poverty has extensive impact to children's lives. In Finland child poverty tripled from 1995 to 2007. Child poverty rates have stayed relatively high after that. Although majority of the Finnish children are living in families that don't have serious financial problems, substantial minority of Finnish children are living in poverty.

This thesis is based on the childhood memories of the writers of the two writing competitions. Theoretical background is on qualitative child poverty research and oral history which is especially used by historians. In oral history research the subjectivity of history is emphasized rather than historical facts. In their memoirs, the authors recounted their lives and experiences from their own perspective. Memories can change or become confused over time, which had to be accepted when using the information contained in the memoirs. Reflexive thematic analysis was used as method of analysis. Reflexive thematic analysis is a method used in qualitative research when the aim is to study the meanings that the research subjects give to the research object.

Three themes were created as a result of the analysis: "Poverty experienced in childhood is material deprivation", "Poverty experienced in childhood is lack of social support" and "Poverty experienced in childhood is a feeling of inadequacy about oneself and one's family". In this research material deprivation meant using second-hand clothes and accessories in poor condition, poor housing conditions and experiencing hunger or lack of variety in food. Lack of social support meant that children took social responsibility in the family's financial situation, experienced exclusion and were left out of experiences that were considered normal. It meant adapting to difficult family situations. Feeling of inadequacy about oneself and one's family was reflected in the writer's negative feelings about themselves, their homes, families and materia.

Poverty experienced childhood was reflected in writers' memories as encompassing the entirety of their childhood. Material deprivation, lack of social support and feeling of inadequacy about oneself and one's family overlapped each other. Writers described childhood deprivation compared to other children and their families, their opportunities and their environments.

Keywords: poverty, child poverty, childhood poverty, oral history research, reminiscence

The authenticity of this publication has been verified using Turnit's OriginalityCheck.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

- Ei
- Kyllä

Ilmoitukseni mukaan olen käyttänyt opinnäytteessäni tutkielmanprosessin aikana seuraavia tekoälysovelluksia:

Tekoälysovellusten nimi ja versio: DeepL

Käyttötarkoitus: Sovellusta DeepL on käytetty apuna kielenkääntämiseen englanninkielestä suomenkielelle. Englanninkielisen tiivistelmän kirjoituksessa sovellusta käytetty kirjoittamisen apuna yksittäisten virkkeiden osalta.

Osiot, joissa tekoälyä on käytetty: Sovellusta on käytetty apuna englanninkielisten tutkimusartikkeleiden ja englanninkielisten kirjojen kääntämisessä suomenkielelle luvuissa 2, 4 ja 6. Englanninkielisen abstraktin kirjoituksessa sovellusta käytetty kirjoittamisen apuna yksittäisten virkkeiden osalta.

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien tekoälyllä tuotetut osat, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Köyhyys	3
2.1	Köyhyys	3
2.2	Lapsiperheiden köyhyys Suomessa	5
2.3	Laadullinen lapsiköyhyyttutkimus	8
3	Muistitieto	13
3.1	Muistelu	13
3.2	Muistitietotutkimus	15
4	Tutkimusasetelma	17
4.1	Tutkimuskysymys	17
4.2	Aineisto	17
4.3	Refleksiivinen teema-analyysi	19
4.4	Muistitietotutkimuksen epistemologia	23
4.5	Analyysin kulku	23
4.6	Tutkimuksen eettisyys	33
5	Lapsuuden köyhyysmuistot	35
5.1	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta	35
5.2	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta	41
5.3	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta	47
6	Yhteenveto ja johtopäätökset	51
7	Pohdinta	56
8	Lähteet	60

1 Johdanto

Köyhyys on ilmiönä moniulotteinen. Köyhyyden määrittelyssä tehdään tyypillisesti jako suhteelliseen ja absoluuttiseen köyhyyteen. Länsimaisissa yhteiskunnissa köyhyys on pääasiassa suhteellista köyhyyttä, joka tarkoittaa sitä, ettei yksilö kykene osallistumaan yhteiskunnassa tavanomaiseksi katsottuun elämäntapaan, hankkimaan tavanomaiseksi katsottua ravintoa ja elämään yhteiskunnassa tavanomaiseksi katsotuissa elinoloissa (Townsend 1979, 31). Tämän kaltaista köyhyyttä koetaan myös Suomessa. Vaikka suurella osalla suomalaisista hyvinvointi on kenties korkeammalla tasolla kuin koskaan aiemmin, osa väestöstä voi huonosti. Pienituloisten perheiden määrä kolminkertaistui 1990-luvun laman jälkeisinä vuosina, eikä ole sen jälkeen palautunut entiselleen (Tilastokeskus ei pvm.; Salmi 2020, 47–48). Lasten kokeman köyhyyden vaikutukset voivat tutkimusten mukaan näkyä aikuisuudessa muun muassa koulupudokkuutena, heikkona terveystenä ja köyhyyden kierteen jatkumisena (Salmi 2020, 39, 65). Köyhyydessä eläminen voi syrjäyttää ja aiheuttaa inhimillistä kärsimystä. Poliittisilla päätöksillä olisi mahdollista kohentaa vähävaraisten lapsiperheiden taloudellista tilannetta sekä mahdollistaa vähävaraisten lapsiperheiden lasten osallistuminen sellaiseen toimintaan, jonka he kokevat merkitykselliseksi ja johon perheen taloudelliset resurssit eivät muuten riitä (Salmi 2020, 71).

Köyhyyttä on perinteisesti tutkittu erityisesti kvantitatiivisin menetelmin, mutta nykyään köyhyydetutkimusta tehdään monilla eri tieteenaloilla ja erilaisilla menetelmillä (Kallio ja Hakovirta 2020, 17–18). 1990-luvun lopulla alkanut lapsikeskeinen lapsiköyhyydetutkimus on nostanut lapsen oman kokemuksen eletystä elämästä tutkimuksen keskiöön. Lapsiköyhyyttä tutkineet Catherine McDonald sekä Tess Ridge ovat korostaneet sitä, että lapsuuden köyhyyttä tutkittaessa on olennaista kysyä asiaa lapsilta itseltään (McDonald 2009, 10; Ridge 2002, 6–8). Lapsen maailma ei tule muutoin ymmärretyksi (McDonald 2009, 10; Ridge 2002, 6–8). Ridge (2011, 73) kirjoittaa että politiikassa, joka kohdistuu pienituloisten lasten elämänlaadun parantamiseen, tulee kiinnittää huomiota lasten omiin kokemuksiin köyhyydestä. Ilman ymmärrystä siitä, miten lapsuudessa köyhyys koetaan ja tulkitaan, voidaan myös lapsuuden köyhyyteen puuttuvat toimet kohdentaa väärin ja ne voivat jäädä hyödyttömiksi (Ridge 2011, 73).

Tutkielman tavoitteena on saada kokemuksellista tietoa lapsuudessa koetusta köyhyydestä 1960-luvulta 2000-luvulle. Tutkielman aineistona käytetään Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2019 (FSD3475) -kirjoituksia sekä Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2006 (FSD2413) kirjoituksia. Aineistoissa kirjoittajat kuvailivat arkista elämäänsä ja kertoivat, kuinka he kokivat köyhyyden näkyvän arjessaan.

Muisteluihin perustuvaa tutkimusta lapsuudessa koetusta köyhyydestä ei ole ajanjaksolta 1960-luvulta 2000-luvulle aikaisemmin tehty. Tutkimus tuo uutta tietoa siitä, millaisia merkityksiä köyhyyttä lapsuudessa kokeneet antavat sille aikuisena. Tutkimuskohde on ajankohtainen ottaen huomioon pienituloisten perheiden määrän kasvun Suomessa, sekä sen, että Petteri Orpon hallitusohjelman mukaiset sosiaaliturvaleikkaukset tulevat lisäämään lapsiperheköyhyyttä sekä Sosiaali- ja terveysministeriön että Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen laskelmien mukaan (Sosiaali- ja terveysministeriö 2025; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2025). Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan sosiaaliturvauudistusten on arvioitu nostavan pienituloisuusastetta 2.2 prosenttiyksikköä koko väestössä ja alaikäisten pienituloisuusastetta kolme prosenttiyksikköä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2025). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen laskelmien mukaan vuoden 2024–2025 sosiaaliturvaleikkausten vuoksi pienituloisten määrä kasvaisi 110 000 henkilöllä, joista 27 000 olisi alaikäisiä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2025).

Tutkielman luvussa kaksi taustoitetaan tutkimuksen kannalta olennaista aiempaa köyhyydetutkimusta. Kolmannessa luvussa käsitellään muistelua ja muistitietoaineiston käyttöä tutkimusaineistona. Luvussa neljä käydään läpi tutkimusasetelma ja tutkimuksen analyysiprosessi. Tutkimuksen tulokset esitellään luvussa viisi ja johtopäätökset luvussa kuusi. Tutkielma päättyy pohdintaan luvussa seitsemän.

2 Köyhyys

Tässä luvussa tarkastellaan, miten köyhyyttä voidaan määritellä ja kerrotaan köyhyystutkimuksen moninaisesta taustasta tämän tutkimuksen kannalta olennaiset asiat. Tässä luvussa käsitellään myös lapsiperheköyhyyttä Suomessa sekä laadullista lapsiköyhyyttutkimusta.

2.1 Köyhyys

Köyhyys on moniulotteinen ilmiö ja sitä voidaan mitata ja määritellä monin eri tavoin (Kallio ja Hakovirta 2020, 15–17; Saari 2015, luku 3). Juho Saari (2015, luku 3) kirjoittaa köyhyyden olevan eriarvoisuuden ulottuvuus, joka sijoittuu yhteiskunnassa salmiakkimallisen kuvion alareunaan. Yksi tunnettu köyhyyden kriteeri on köyhyyden kaksoisehto, jolla tarkoitetaan sitä, että köyhyyteen liittyy sosiaalisen toimintakyvyn rajoittuneisuutta sekä taloudellisten resurssien puutetta (Kallio ja Hakovirta 2020, 15; Laihiala 2020, 74). Lisäksi edellytyksenä on, että juuri taloudellisten resurssien puute aiheuttaa sosiaalisen toimintakyvyn rajoittuneisuutta (Kallio ja Hakovirta 2020, 15; Laihiala 2020, 74). Kun puhutaan köyhyydestä, esitetään usein jako absoluuttiseen köyhyyteen ja suhteelliseen köyhyyteen (Eskelinen ja Sironen 2017, 4; Roivainen ym. 2011, 9). Absoluuttista köyhyyttä koetaan erityisesti kehitysmaissa, joissa yksilöiden taloudelliset resurssit eivät riitä ruokaan, juomaan, suojaan ja terveyteen (Kallio ja Hakovirta 2020, 14). Absoluuttista köyhyyttä on vaikea arvioida, koska aina voi kysyä, kuka saa päättää, missä köyhyysraja menee (Kangas ja Ritakallio 2005, 29). Absoluuttista köyhyyttä voidaan yrittää määrittää esimerkiksi asettamalla joku tulojen minimiraja, jolla ihmisen hengissä selviäminen kyetään juuri turvaamaan (Kangas ja Ritakallio 2005, 28–29). Maailmanpankin käyttämä absoluuttisen köyhyyden raja päivitetiin kesäkuussa 2025. Köyhyysraja muuttui 2.15 dollarista päivää kohden 3.00 dollariin päivää kohden (The World Bank ei pvm.). Vuoden 2024 mittauksen mukaan, jolloin köyhyysraja määritettiin 2.15 dollariin päivää kohden, maailman lapsista joka kuudes eli absoluuttisessa köyhyydessä (United Nations ei pvm.).

Useimmissa länsimaissa, kuten Suomessakin, köyhyys on pääasiassa suhteellista köyhyyttä (Eskelinen ja Sironen 2017, 5). Köyhyystutkimuksen uranuurtaja Peter Townsendin (1979, 31) määritelmän mukaan niiden yksilöiden ja perheiden voidaan

arvioida elävän köyhydessä, joilla ei ole taloudellisten syiden vuoksi mahdollisuutta noudattaa yhteiskunnassa tavanomaiseksi katsottua ruokavaliota, osallistua tavanomaisiksi katsottuihin aktiviteetteihin ja nauttia tavanomaiseksi katsotuista elinoloista ja mukavuuksista siinä yhteiskunnassa missä he elävät. Heidän resurssinsa voidaan arvioida olevan selvästi matalampia kuin muilla, minkä vuoksi he jäävät ulkopuolelle normaaleiksi katsotuista elinoloista, tavoista ja aktiviteeteista (Townsend 1979, 31).

Suhteellista köyhyyttä voidaan tutkia köyhyys-riskiraja-käsitteen (AROP, At risk of poverty) kautta. Köyhyysriskirajana pidetään yleisesti pienituloisuuteen perustuvaa määritelmää (Eskelinen ja Sironen 2017, 5). Pienituloisiksi määritellään ne kotitaloudet, joiden käytettävissä olevat rahatulot jäävät alle 60 prosenttiin väestön mediaanista (Eskelinen ja Sironen 2017, 5). Laskenta tapahtuu ekvivalenttituloihin perustuen, joka on kotitalouteen kuuluvien henkilöiden nettotulojen summa jaettuna kotitalouden kulutusyksiköillä (Tilastokeskus ei pvm.). Suhteellisen köyhyden mittaaminen pienituloisuuden perusteella on ongelmallista, koska köyhyysriskiraja kertoo keskituloisten ja pienituloisten välisistä tuloeroista ja suhteellisen köyhyden kehitykseen vaikuttaa myös mediaanitulojen kehitys pienituloisten tulokehityksen lisäksi (Eskelinen ja Sironen 2017, 6). Tämä voi näkyä esimerkiksi lama-aikana, jolloin suhteellisesti pienituloisten määrä voi laskea, vaikka suurempi osa ihmisistä kokisi itsensä pienituloiseksi (Eskelinen ja Sironen 2017,7). Köyhyysriskiraja antaa suuntaa antavan kuvan vallitsevasta köyhyydestä, mutta se ei kerro sitä, kuinka syvää köyhyys on, eli kuinka kaukana köyhyysriskirajasta ollaan (Eskelinen ja Sironen 2017, 7). Euroopan komission mukaan vuonna 2024 Eu:n kansalaisista 21.9 prosenttia sellaisista talouksista, jossa oli huollettavia lapsia, eli köyhyysriskirajalla (Eurostat, ei pvm.).

Köyhyys on myös maantieteellisesti ja ajallisesti suhteellista (Kallio ja Hakovirta 2020, 15). Esimerkiksi 1950-luvun köyhyys on erilaista kuin köyhyys 2010-luvulla. Köyhyys on erilaista maantieteellisen näkökulman mukaan riippuen siitä, minkä maan köyhyyttä tarkastellaan ja millainen kulttuuri tarkastellussa maassa vallitsee (Kallio ja Hakovirta 2020, 15). Köyhyys on erilaista Suomen Lapissa kuin esimerkiksi Meksikossa, ja riittävän toimeentulon turvaaminen edellyttää niissä erilaiset resurssit. Köyhyden laajuus ja syvyys riippuu myös käytetystä mittarista (Kallio ja Hakovirta 2020, 15–16).

Absoluuttisen ja suhteellisen köyhyyden lisäksi tutkimuksessa on syytä huomioida myös subjektiivinen köyhyys, jolla tarkoitetaan väestön omia kokemuksia köyhyydestä (Eskelinen ja Sironen 2017, 10). Kokemuksellisen köyhyyden tutkimus tuottaa tietoa siitä, mitä köyhyys merkitsee ja millaisessa arkitodellisuudessa köyhyyttä kokeva elää (Eskelinen ja Sironen 2017, 10). Kokemustiedon perusteella voidaan pyrkiä ymmärtämään paremmin erilaisia keinoja, joilla köyhyyttä voitaisiin ehkäistä tai vähentää (Eskelinen ja Sironen 2017, 10). Subjektiivista köyhyyttä tutkittaessa on huomattu, että osa ihmisistä, jotka ovat objektiivisilla mittareilla tarkasteltuna köyhiä, eivät koe itseään köyhäksi (Roivainen ym. 2011, 12). Toisaalta jotkut kokevat itsensä köyhäksi, vaikka eivät sitä objektiivisilla mittareilla tarkasteltuna ole (Roivainen ym. 2011, 12).

Köyhyyden ollessa moniulotteinen ilmiö, sitä on hyvä tarkastella sekä absoluuttinen, suhteellinen ja kokemuksellinen köyhyys huomioiden (Eskelinen ja Sironen 2017, 7). Lasten köyhyystutkimuksessa on olennaista kysyä lasten omaa mielipidettä perheen taloudellisesta tilanteesta, omista toimintamahdollisuuksista, osallistumismahdollisuuksista ja ajatuksista koskien omaa tulevaisuutta (Kallio ja Hakovirta 2020, 18).

2.2 Lapsiperheiden köyhyys Suomessa

Suomessa lasten ja aikuisten enemmistön hyvinvointi on korkeammalla tasolla kuin kenties koskaan aiemmin, mutta marginaalissa elävä pienituloisen väestön osa voi huonosti (Kallio ja Hakovirta 2020, 7). Suomessa lapsiperheiden köyhyys lisääntyi 1990-luvun alun jälkeen merkittävästi (Salmi 2020, 38). Vuosien 1995–2007 aikana lapsiköyhyys kolminkertaistui (Salmi 2020, 38). Pienituloisissa talouksissa elävien lasten määrä ei ole palautunut 1990-luvun alun tasoon, tai lähelle sitä, vaikka lapsiperheköyhyyden vähentäminen on kirjattu lähes kaikkien hallitusten ohjelmakirjauksiin (Rotko, Maljander ja Mesiäislehto 2023, 13; Salmi 2020, 38).

Vuonna 2023 pienituloisiksi (alle 60 % vuosittaisesta mediaanitulosta) lukeutui 736 800 suomalaista, joista 426 000 henkilöä oli ollut pienituloisia vuoden 2023 lisäksi vähintään kahtena vuonna vuosina 2019–2022 (Tilastokeskus ei pvm.). Pitkittyneesti pienituloisia oli noin viisikymmentäkahdeksan prosenttia pienituloisista henkilöistä (Tilastokeskus ei pvm.). Vuonna 2023 pienituloisissa asutokunnissa oli noin 123 100 lasta, eli noin 12.2 prosenttia kaikista asuntoväestön alle 18-vuotiaista (Tilastokeskus ei

pvm.). 54 700 lasta eli noin 5.4 prosenttia kaikista asuntoväestön alle 18-vuotiaista asui asuntokunnissa, joiden pienituloisuusaste oli alle viisikymmentä prosenttia medianista (Tilastokeskus ei pvm.). Kokonaan perusturvan varassa eli 229 000 henkilöä, joista lapsia oli 45 500 (Tilastokeskus ei pvm.). Pitkittyneesti eli yhtäjaksoisesti viimeisen neljän vuoden ajan kokonaan perusturvan varassa eli 100 600 henkilöä (Tilastokeskus ei pvm.). Lapsiperheissä asuvien pienituloisuuteen vaikuttaa lasten määrä sekä se onko tuloa hankkivia aikuisia perheessä yksi vai kaksi (Tilastokeskus ei pvm.). Yhden aikuisen perheissä pienituloisuus on yleisintä (Tilastokeskus ei pvm.). Yhden aikuisen ja lasten asuntokunnista 24.5 prosenttia oli pienituloisia (Tilastokeskus ei pvm.). Pääministeri Petteri Orpon hallituksen tekemien sosiaaliturvaleikkausten on sosiaali- ja terveysministeriön laskelmien mukaan arvioitu kasvattavan alaikäisten pienituloisuusastetta kolme prosenttia (Sosiaali- ja terveysministeriö 2025). Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen laskelmien mukaan vuoden 2024–2025 sosiaaliturvaan tehtyjen leikkausten vaikutuksesta alaikäisten pienituloisuus kasvaa 27 000 lapsella (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2025).

Lapsiperheköyhyys näkyy myös sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten työssä tämän vuoden aikana laadittujen hyvinvointialueiden sosiaalisten raporttien perusteella. Syksyllä 2024 Sosiaali- ja terveysministeriön koordinoimassa Kestävän kasvun ohjelman hankkeessa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille tehtiin kysely koskien lapsiperheköyhyyttä Helsingin alueella. Ammattilaisille tehdyn kyselyn tulosten perusteella suurin osa (69 prosenttia) vastaajista arvioi lapsiperheköyhyyden kasvaneen viimeisen vuoden aikana (Tiilikainen 2025, 7–8). Lapsiperheköyhyyttä raportoi kohtaavansa vähintään viikoittain kaksikolmasosaa vastaajista. (Tiilikainen 2025, 7–8). Pirkanmaan hyvinvointialueella tehdyn ”Lapsiperheköyhyyden ilmiöt ja havainnot” -sosiaalinen raportti 2025 mukaan suurin osa vastaajista kertoi kohtaavansa lapsiperheköyhyyttä viikoittain tai usein tai melko usein (Suksi-Koivisto ja Ylistalo 2025, 10).

Vuoden 2024 Pelastakaa Lapset Ry:n Lapsen Ääni -kyselyn tulosten mukaan melko tai erittäin pienituloiseen perheeseen itsensä määritteli seitsemäntoista prosenttia lapsista (Pelastakaa lapset 2024, 8). Pienituloiseksi perheensä määritelleiden lasten mukaan haastavia tilanteita ratkottiin tekemällä useampaa työtä, lainaamalla rahaa tuttavilta ja hakemalla apua diakoniatyöstä. Kaupasta valitaan tuotteista halvin vaihtoehto (Pelastakaa lapset 2024, 17). Osa vastanneista lapsista kertoi myös itse tekevänsä

ansiotyötä ja osallistuvansa perheensä kustannusten hoitamiseen (Pelastakaa lapset 2024, 17). Pienituloisiksi perheensä määritelleistä lapsista kaksikymmentäviisi prosenttia koki perheellään olevan todella suuria vaikeuksia selvitä menoistaan (Pelastakaa lapset 2024, 18). Aineellista puutetta vastausten mukaan havaittiin pienituloisten perheiden lasten osalta erityisesti siinä, että he eivät saaneet uusia vaatteita tai omaa tietokonetta, vaikka olivat näitä toivoneet (Pelastakaa lapset 2024, 19). Yhdeksäntoista prosenttia pienituloisiksi perheensä määritelleistä koki myös, ettei heillä ollut kotonaan riittävästi ja säännöllisesti ruokaa (Pelastakaa lapset 2024, 20). Lapsen Ääni kyselyn raportissa todettiin myös osallisuuden ja vapaa-ajan mahdollisuuksien olevan rajallisia kaikkiin vastaajiin verrattuna (Pelastakaa lapset 2024, 22). Maksullinen harrastus tai esimerkiksi elokuvissa käynti oli monelle lapselle mahdottomuus perheen taloudellisen tilanteen vuoksi (Pelastakaa lapset 2024, 22). Maksulliseen harrastukseen ei ollut varaa pienituloisten perheiden lapsista kolmellakymmenelläseitsemällä prosentilla lasten kokemusten mukaan (Pelastakaa lapset 2024, 22). Kolmekymmentäyksi prosenttia oli joutunut lopettamaan harrastuksen perheen taloudellisen tilanteen vuoksi (Pelastakaa lapset 2024, 22). Raportissa todettiin, että moni nuori vastaaja koki tämän aiheuttavan ulkopuolisuuden tunteita (Pelastakaa lapset 2024, 22). Moni lapsista koki stressiä ja huolta perheen taloudellisesta tilanteesta (Pelastakaa lapset 2024, 25).

Vanhempien sosioekonomisen tilanteen yhteydestä lasten subjektiiviseen hyvinvointiin on tehty viime vuosina tutkimusta Suomessa pohjautuen Lasten Maailmat -kyselytutkimukseen (Toikka ja Haanpää 2020, 121–122). Toikka ja Haanpää (2020, 137) kirjoittavat niukassa taloustilanteessa elävien lasten arvioivan hyvinvointinsa matalammaksi verrattuna paremmassa sosioekonomisessa asemassa oleviin lapsiin. Tyytyväisyys asuinolosuhteisiin selitti lasten kokema hyvinvointia erityisen voimakkaasti (Toikka ja Haanpää 2020, 136). Jos lapset olivat tyytymättömiä asuinolosuhteisiinsa, oli sillä voimakas yhteys matalaan hyvinvoinnin tasoon (Toikka ja Haanpää 2020, 136–137). Lasten vastausten perusteella voitiin myös todeta, että jos lapset kokivat huolta perheen toimeentulosta, oli se yhteydessä matalampaan subjektiiviseen hyvinvointiin (Toikka ja Haanpää 2020, 137). Kyselyyn vastanneista seitsemän prosenttia vastasi huolehtivansa perheensä toimeentulosta usein tai aina (Toikka ja Haanpää 2020, 136). Perheen toimeentulosta huolestuneista lapsista viidesosa arvioi hyvinvointinsa matal-

laksi (Toikka ja Haanpää 2020, 137). Lapsista, jotka eivät huolehtineet perheensä toimeentulosta, arvioi hyvinvointinsa matalaksi vain kolme prosenttia (Toikka ja Haanpää 137). Lasten kokema materiaallinen puute selitti matalampaa hyvinvointia vain heikosti. (Toikka & Haanpää 2020, 137).

Suomalaisten lapsiperheiden toimeentulovaikkeudet ovat lisääntyneet 1990-luvun alun jälkeen (Salmi 2020, 46). Minna Salmen (2020, 44) mukaan 1990-luvun laman alusta alkaen lasten ja nuorten palveluista on säästetty ja niihin on tehty leikkauksia. Tulonsiirtojen reaaliarvo on heikentynyt lama-ajoista lähtien (Salmi 2020, 64). Salmi (2020, 66) kirjoittaa, että tulonsiirrot ja palvelut asetettiin vastakkain 2000-luvun politiikassa ja samalla linjattiin, että palveluihin tulee panostaa. Poliittisessa päätöksenteossa ei nähty silloin eikä nähdä vielääkään yhteyttä toimeentulo-ongelmien ja siihen liittyvän palvelutarpeen lisääntymisen välillä (Salmi 2020, 66). Salmi (2020, 66) kirjoittaa myös, että vaikka on puhuttu palvelujen kehittämisestä, niistä on myös leikattu.

Suomalaisten lapsiperheiden toimeentulovaikkeudet näkyvät Tuomo Laihialan (2020) tutkimuksen perusteella myös leipäjonojen asiakaskunnassa. Noin 40 prosenttia ruoka-apuun turvautuvista ovat lapsiperheitä (Laihiala 2020, 90). Ruoka-apua käyttävistä lapsiperheistä 60 prosenttia käy ruoka-avussa vähintään kerran kahdessa viikossa, eli tarve ruoka-avulle on enemmistöllä ruoka-apuun turvautuvista lapsiperheistä säännöllinen ja ilmeinen (Laihiala 2020, 87). Neljä viidestä pitää ruoka-apua välttämättömänä perheen pärjäämisen kannalta (Laihiala 2020, 87). Kaksi kolmesta ruoka-apua käyttävistä lapsiperheistä ilmoittaa, etteivät tulot riitä menoihin ja kaksi viidestä ilmoittaa, ettei perhe selviä veloistaan (Laihiala 2020, 87–88). Laihiala kirjoittaa ruoka-avun tarpeen säilyneen suurena taloudellisista suhdanteista riippumatta, koska köyhyysongelmaan ei ole löydetty ratkaisua (Laihiala 2020, 91). Ruoka-apu on hyväntekeväisyys-toimijoiden ja seurakuntien tarjoama palvelu, joka mahdollisti useiden tutkimuksen aineistossa vastanneiden lapsiperheiden pärjäämisen (Laihiala 2020, 90). Ruoka-apu ei kuitenkaan ulotu köyhyyden syihin tai torju köyhyyttä (Laihiala 2020, 90–92).

2.3 Laadullinen lapsiköyhyyttutkimus

Köyhyyttutkimuksessa lasten subjektiivisesti kokemaa köyhyyttä laadullisin menetelmin ensimmäisten joukossa tutki 1990-luvulla brittiläinen Tess Ridge (Ridge 2002, 1–

3; Ridge 2011, 73; Kallio ja Hakovirta 2020, 25). Vuonna 2011 julkaistussa katsauksessaan *The everyday costs of poverty in childhood: A review of qualitative research exploring the lives and experiences of low income children of UK*, Ridge (2011) kokoaa yhteen Iso-Britanniassa tehdyn laadullisen lapsiköyhyystutkimuksen. Hänen mukaansa köyhyyden vaikutukset ulottuvat lapsen elämään kokonaisvaltaisesti, kattaen materiaalisen huono-osaisuuden sekä sosiaalisiin suhteisiin ja osallistumiseen liittyvän rajoittuneisuuden (Ridge 2011, 73). Köyhydessä elävien lasten haastattelujen perusteella lapset kokevat köyhyyden aiheuttavan pelon, häpeän, ahdistuksen ja surun tunteita ja kokemuksia erilaisuudesta (Ridge 2011, 73). Crowley ja Vulliamy (2007, 24–25) kirjoittavat lasten tuntevan olonsa surullisiksi ja vihaisiksi köyhyyden vuoksi. Lapsuudessaan köyhyyttä kokeneet henkilöt tunsivat epävarmuutta ja turvattomuutta, mikä vaikutti heidän sosiaalisiin suhteisiinsa ja sosiaaliseen osallistumiseensa (Ridge 2011, 76). Lasten sosiaalisten suhteiden ylläpitämistä vaikeutti muun muassa harrastusten ja julkisen liikenteen maksullisuus (Ridge 2011, 75–76, 79; Sarti, Schalkers ja Dedding 2015, 540–541). Perheen sisäisissä sosiaalisissa suhteissa köyhien vanhempien kokiessa paineita, lapset piilottivat omat tarpeensa (Hooper ym. 2007, 56). Hetkinä, jolloin vanhemmat olivat stressaantuneita, myös lapset olivat stressaantuneita (Hooper ym. 2007, 56, 59). Jopa hyvin pienetkin lapset tunsivat huolta perheen tilanteesta (Hooper ym. 2007, 56, 59). Jotkut lapset saattoivat olla esimerkiksi hyvin huolestuneita ja ahdistuneita siitä joutuuko perhe luopumaan nykyisestä kodistaan (Harju ja Thorod 2010, 291). Harju ja Thorod (2010, 290) kirjoittavat että lapset ottivat vastuuta ja murehtivat esimerkiksi siitä, onko perheellä tarpeeksi ruokaa. Lapset saattoivat myös toivoa saavansa työn, jotta he voisivat maksaa vanhempiensa lainoja, jonka avulla perhe saisi ehkä ostettua talon (Harju ja Thorod 2010, 291).

Lasten kokema materiaallinen köyhyys näkyi lasten kokemuksina siitä, kuinka he jäivät vaille haluamiaan vaatteita, leluja, pyöriä ja pelejä, jotka omistamalla lapset olisivat kokeneet kuuluvansa joukkoon (Ridge 2011, 75–76). Elliotin ja Leonardin (2004, 347) mukaan merkkivaatteiden ja merkkikenkien omistamisella koettiin lasten keskuudessa olevan suurta merkitystä sosiaalisen statuksen ja ystävyyksien solmimisen osalta. Pienituloisten perheiden lapset kokivat paineita merkkikenkien saamisesta (Elliot ja Leonard 2004, 347). Lapset pelkäsivät joutuvansa kiusatuksi, jos ikätovereille selviäisi, että he ovat köyhästä perheestä (Elliot ja Leonard 2004, 347). Myös Crowleyn ja Vul-

liamyn (2007, 11–12) sekä Sartin, Schalkersin ja Deddingin (2015, 539–540) sekä Harjun ja Thorodin (2010, 289) tutkimuksen tuloksissa todettiin lasten joutuvan kiusatuksi köyhyytensä vuoksi. Harju ja Thorod (2010, 289) ja Sarti ym. (2015, 539–540) kirjoittavat, että vääränlaiset vaatteet saattoivat olla syy, miksi lapsi tuli kiusatuksi. Crowleyn ja Vulliamyn tutkimuksessa merkkivaatteiden omistamisen koettiin vähentävän todennäköisyyttä kiusatuksi joutumisesta (Crowley ja Vulliamy 2007, 11–12). Yksinhuoltajaperheiden lapsia haastatelleet Walker, Crawford ja Taylor (2008, 435) toivat esiin, että köyhien yksinhuoltajaperheiden lapset saattoivat joutua kiusatuksi, koska heillä ei ollut varaa ostaa merkkituotteita ja vaatteita. Walker ym. (2008, 434) kirjoittivat myös, että köyhyys saattoi vaikuttaa lasten ystävyysuhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen negatiivisesti. Ruotsalaisten ja norjalaisten lasten köyhyyskokemuksia tutkineet Harju ja Thorod (2010, 289) totesivat, että heidän haastattelemansa nuoret kertoivat vaatteiden symbolisesta merkityksestä, mutta myös siitä, että haastatelluilla oli vaikeuksia löytää kotoaan itselleen sopivia ja ehjiä vaatteita. Ridge (2011, 75) kirjoittaa, että osalle pienituloisten perheiden lapsista köyhyys näkyi myös ruoan, petivaatteiden, pyyhkeiden ja muiden jokapäiväisten tavaroiden puutteena.

Sartin, Schalkersin ja Deddingin (2015, 538–539) tutkimuksessa 8–12-vuotiaat lapset kokivat oman kodin tilan puutteen johtavan siihen, että he usein leikkivät ystäviensä kanssa ulkona ja julkisilla paikoilla. Lasten kodeissa harvemmin oli omia pihoja (Sarti ym. 2015, 538). Lapset myös kokivat oman asuinalueensa turvattomaksi, mikä aiheutti erityistä huolta, koska he viettivät paljon aikaa ulkona (Sarti ym. 2015, 539). Harju ja Thorod (2010, 291) totesivat, että tilanpuute oli yksi lasten esiin nostama epäkohta koskien asumista. Esimerkiksi oman huoneen puuttuminen vaivasi joitakin lapsia (Harju ja Thorod 2010, 291). Walker ym. (2008, 434–435) toivat esiin, että osassa yksinhuoltajaperheiden kodeissa oli vain vähän tilaa leikkiä ja osa lapsista ei halunnut kutsua kavereitaan yöksi kylään oman kodin vuoksi.

Lasten kokema köyhyys voi vaikuttaa tutkimusten perusteella myös lasten omiin tulevaisuuden näkymiin (Attree 2006, 62; Crowley ja Vulliamy 2007, 16–17). Lapset eivät uskoneet omiin mahdollisuuksiinsa (Attree 2006, 62). He kuvasivat köyhyyden olevan jokapäiväisesti läsnä heidän elämässään. Osa lapsista ei uskonut omiin mahdollisuuksiinsa saada hyvää työ- tai opiskelupaikkaa (Attree 2006, 62). Osa lapsista ja nuorista

toisaalta ajatteli, että köyhyydestä nouseminen on mahdollista (Attree 2006, 62). Crowleyn ja Vulliamyn (2006, 27) tutkimuksessa nuoret kertoivat, että heidän toiveensa ja tavoitteensa ovat samanlaisia, kuin paremmin toimeentulevilla, mutta niiden saavuttaminen on vaikeampaa.

Walker ym. (2008, 434) kirjoittavat että yksinhuoltajaperheiden lapsista etenkin vanhemmat lapset olivat hyvin tietoisia perheensä taloudellisesta tilanteesta. Raha-asioiden keskusteleminen oli lasten perheissä yleistä (Walker ym. 2008, 434.) Erityisesti teini-ikäiset huolehtivat siitä, oliko heillä mahdollisuutta lähteä ulos ystäviensä kanssa (Walker ym. 2008, 434). Walker ym. (2008, 434) totesivat, että lapset vertasivat oman perheensä taloudellista tilannetta ystäviensä perheiden tilanteeseen. Monella yksinhuoltajaperheiden lapsista oli vaatimattomat toiveet, kun heiltä kysyttiin, mitä he tekisivät, jos perhe saisikin jostain ylimääräistä rahaa (Walker ym. 2008, 434). Lapset toivoivat vain, että voisivat elää ”normaalimpaa” elämää, kuten muut lapset (Walker ym. 2008, 434).

Suomessa tehdyssä vuonna 2024 julkaistussa Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiön tutkimuksessa selvitettiin lapsuudessa köyhyyttä kokeneiden 18–30-vuotiaiden nuorten kokemuksia köyhyydestä (Mäkinen ym. 2024). Laadullisen tutkimuksen tuloksena todettiin, että köyhyyden kokemukset olivat moninaisia ja ilmenivät materiaalisesti, sosiaalisesti ja emotionaalisesti (Mäkinen ym. 2024, 1; 23). Materiaalisen köyhyyden osalta puutetta koettiin eri tasoilla (Mäkinen ym. 2024, 17). Joillekin puute ilmeni ruoan puutteena tai pitkäaikaisena sähkön tai veden puutteena (Mäkinen ym. 2024, 17). Toisilla materiaallinen köyhyys näkyi harrastusten tai ulkomaanmatkojen puuttumisena (Mäkinen ym. 2024, 17). Materiaalinen köyhyys ilmeni vaatteissa ja muissa ulkoisissa tekijöissä (Mäkinen ym. 2024, 17). Vaatteet olivat pääosin aina käytettyjä, esimerkiksi sisaruksilta tai sukulaisilta saatuja (Mäkinen ym. 2024, 17). Myös monet muut käyttötavarat kuten harrastusvälineet ostettiin tai saatiin usein käytettyinä tai niiden hankkimisesta tingittiin kokonaan (Mäkinen 2024, 17). Materiaalinen puute näkyi myös asumisessa (Mäkinen ym. 2024, 17). Koti oli usein ahdas (Mäkinen ym. 2024, 17).

Köyhyys sosiaalisena ja emotionaalisena ilmiönä näkyi Mäkisen ym. mukaan esimerkiksi siinä miten tutkimukseen osallistuneet kokivat jääneensä paitsi jostakin mitä muut

olivat saaneet ja joka miellettiin ”tavalliseksi” (Mäkinen ym. 2024, 18). Moni osallistunut koki, ettei mahdollisuuksia kodin ulkopuoliseen maksulliseen toimintaan kuten harrastamiseen ollut (Mäkinen ym. 2024, 18). Lapset vertasivat omaa tilannettaan toisiin lapsiin ja kokivat ulkopuolisuutta sen vuoksi (Mäkinen ym. 2024, 18). Mäkinen ym. (2024, 18) kirjoittavat ympäristön, jossa lapset asuivat vaikuttaneen tähän. Niillä lapsilla, jotka asuivat hyvin toimeentulevien ympäröimänä, ulkopuolisuuden kokemus oli todennäköisempää kuin niillä, jotka asuivat esimerkiksi pienissä taantuvissa teollisuuskaupungeissa (Mäkinen 2024, 18). Köyhyydestä aiheutunut ulkopuolisuus saattoi johtaa kiusaamiseen esimerkiksi sen vuoksi, että lapsi käytti ”vääränlaisia” ja epätrendikkäitä vaatteita (Mäkinen ym. 2024, 18). Perheen köyhyydestä seurannut emotionaalinen rasitus tuli esiin tutkimukseen osallistuneiden joukossa esimerkiksi sitä kautta, että he kokivat kateutta toisten lasten mahdollisuuksista (Mäkinen 2018, 18). Tutkimukseen osallistujista jotkut kokivat vahvaa stressiä perheen taloudellisesta tilanteesta (Mäkinen 2018, 18). Osa koki syyllisyyttä ja huonoa omaatuntoa siitä, jos heihin käytettiin rahaa (Mäkinen ym. 2024, 18). Moni koki korostunutta tietoisuutta taloudellista niukuudesta (Mäkinen ym. 2024, 18).

Lasten köyhyyskokemusten tutkimuksen motiivina on ollut paremman ymmärryksen saavuttaminen lapsuudessa eletystä köyhyydestä lapsen näkökulmasta tarkasteltuna (Kallio ja Hakovirta 2020, 25; Ridge 2002, 1–3). Tärkeäksi on nähty se, että lasten elämään liittyvistä asioista ja heidän kokemuksistaan kysytään heiltä itseltään, eikä pelkästään aikuisilta (Kallio ja Hakovirta 2020, 25; Ridge 2002, 1–3). Kokemuskäkökulmasta tehdyssä tutkimuksessa todellisuutta ei koeta universaaliksi eikä yksilöistä riippumattomaksi, vaan ennemminkin subjektiiviseksi ja monimuotoiseksi (Jokinen 2021). Tutkimuksessa ei tuoteta objektiivista tietoa, vaan pyritään ymmärtämään tutkittavien kokemuksia ja tätä kautta voidaan antaa ääni niille, joiden ääni ei välttämättä muutoin yhteiskunnassamme kuuluisi (Jokinen 2021). (Pamela Attreen (2006, 55–56) mukaan lasten näkökulmasta tehtyyn köyhyydetutkimukseen liittyy kuitenkin metodologisia haasteita esimerkiksi sen suhteen, miten lapsille puhutaan köyhyydestä leimaamatta, ei-uhkaavasti ja siten, että lapset voivat osallistua tutkimukseen omine ehtoineen.

3 Muistitieto

Tässä luvussa käsitellään muistitiedon hyödyntämistä tutkimusaineistona. Aluksi kerrotaan mitä muistelulla tarkoitetaan sekä tuodaan esille muistitietoaineiston erityispiirteitä, jotka on hyvä huomioida tutkimustulosten johtopäätöksiä tehdessä. Luvussa myös taustoitetaan millaisiin kysymyksiin muistitieto voi tuoda lisäarvoa. Lisäksi käydään läpi muistitietotutkimuksen historiaa.

3.1 Muistelu

Menneisyyden muistelussa menneisyydessä koetuille tapahtumille ja ilmiöille annetaan uusia merkityksiä, joilla muistelija perustelee miksi kerrotut asiat ovat tärkeitä ja kertomisen arvoisia (Miettunen 2014, 170). Muistellessa annetut merkitykset voivat erota siitä mitä merkityksiä tilanteet saivat tapahtuma-aikana (Miettunen 2014, 170). Muistellessaan muistelija tekee menneisyydestään uudenlaisen kertomuksen, jossa tapahtumat ja ilmiöt löytävät paikkansa osaksi koherenttia kertomusta (Miettunen 2014, 170). Myös Portellin (2006, 55) mukaan muistitietoa tutkittaessa erityistä on se, että muistitieto tarjoaa enemmän tietoa merkityksistä kuin todellisista tapahtumista. Muistelijan subjektiivisessa tietoisuudessa tai sosioekonomisessa asemassa tapahtuneet muutokset voivat vaikuttaa siihen, miten muistelija tarinaa kertoo ja millaisia merkityksiä tarina saa (Portelli 2006, 58).

Ukkosen (2000, 11) näkemyksen mukaan muisteluissa palautetaan mieleen mennyttä, tulkitaan ja jäsennetään sitä uudelleen. On mahdollista, että muistot sekoittuvat, unohdetaan tai muokkautuvat ajan kuluessa (Ukkonen 2000, 86). Tämä tulee hyväksyä muistiin ja muisteluun liittyvää aineistoa käsitellessä. Ukkosen mukaan kuitenkin muistelulla ja siihen kiinteästi liittyvällä muistitietohistorialla on tarkoitus ennen kaikkea tavoittaa yksittäisten ihmisten ja yhteisöjen oma historia (Ukkonen 2000, 14). Tärkeää on saada tietoa aiemmin näkymättömäksi jääneistä menneisyyden tapahtumista ja saavuttaa ihmisten omat kokemukset ja niiden tulkinnat tapahtumista näkyväksi (Ukkonen 2000, 14). Muistelijoilla on oikeus ja myös tietyt perusteet tai syyt omiin tulkintoihinsa (Ukkonen 2000, 14).

Matti Hyvärinen kirjoittaa (2014, 33) ettei muisti ole neutraali rekisteri kaikesta siitä mitä olemme kokeneet tai havainneet. Muistelija ei ole vain asioiden rekisteröijä, vaan hänellä on omat huolensa, tavoitteensa ja käsityksensä siitä mitä hän pitää tärkeänä jo silloin kun kokee jonkin tapahtuman tai asian, joka sittemmin tallentuu muistiin (Hyvärinen 2014, 33). Muistiin jää helpommin yllättävät ja poikkeavat tapahtumat (Hyvärinen 2014, 33–34). Kuten Ukkonen, myös Hyvärinen tuo esiin sen, että muistot voivat sekoittua toisiin tai ne voivat erota tositapahtumista joiltain osin tai suurestikin (Hyvärinen 2014, 33–34). Hyvärinen (2014, 34) kirjoittaa muistin ja kertomuksen välisestä suhteesta, mikä tarkoittaa sitä, että saman muistikuvan paikka ja tulkinta voivat muuttua kertomuksessa selvästi uuden kokemuksen myötä. Aiemmin positiivisia tai neutraaleja sävyjä sisältänyt muisto voi myöhemmin näyttäytyä eri kontekstista tarkasteltuna negatiivisena muistona (Hyvärinen 2014, 34).

Lapsuusmuistojen kerronnassa kertoja usein ottaa kantaa asioihin ja luo omaa tulkintaa lapsuudestaan sekä lapsuudesta yleensä ja tuottaa sellaista lapsuuden kertomusta, johon pohjautuen hän arvioi omaa nykytilannettaan ja elämäänsä kokonaisuudessaan (Korkiakangas 1996, 36). Jerome Bruner (1990, 121) on kirjoittanut, että voidaan ajatella muistelijan tuottavan ja etsivän elämälleen ja tekemilleen valinnoille psykologista, sosiaalista ja moraalista oikeutusta (Viitannut Korkiakangas 1996, 36). Lapsuutta muistellessa muistot saavat Korkiakankaan (1996, 36) mukaan retorisen luonteen, jolloin omaa lapsuutta suhteutetaan sekä yleiseen että yksityiseen. Omien lapsuuden aikaisten tapahtumien oikeudenmukaisuutta arvioidaan usein tiedostamattomienkin yhteisöllisten kehysten puitteissa (Korkiakangas 1996, 36).

Robyn Fivush (1994, 136) on kirjoittanut, että omaelämäkerrallisilla muisteluilla voi olla useita eri tarkoituksia, joista tärkein on se, että niiden kautta kertoja määrittää minuitaan kertomalla kuulijoille tai lukijoille kuka tai millainen hän on tai millainen kertoja toivoisi olevansa (Viitannut Korkiakangas 1996, 27). Omaelämäkerrallisia muisteluita tutkivan tulee pohtia sitä miksi kertoja kuvaa asioita valitsemallaan tavalla ja miksi kertoja näkee oman itsensä toimijana kyseisissä tapahtumissa merkityksellisenä tai merkityksettömänä (Pöysä 2015, 24). Mitä kauempana menneisyydessä muisteltava asia on tapahtunut, sitä todennäköisempää on, että myös toisten kertomukset ovat vaikuttaneet kertojan omiin kokemuksiin asiasta (Pöysä 2015, 24). Kokemukset sulautuvat tyypillisesti muiden kertomuksiin tai ainakin ottavat toisten tulkintoista vaikutteita

(Pöysä 2015, 24). Tässäkin tutkielmassa käytetty muistitietoaineisto on arvokasta, mutta varmuutta muistojen todenperäisyydestä on mahdotonta saavuttaa.

3.2 Muistitietotutkimus

Tutkielmani nojaa lähtökohdiltaan erityisesti historian tutkijoiden käytössä olleeseen muistitietotutkimukseen. Usein muistitietotutkimuksen kohteena onkin ollut jokin historiallisesti merkittävä tapahtuma, johon on haettu yksilöiden näkökulmaa esimerkiksi haastatteluiden tai kirjoituskutsujen kautta (Pöysä 2021). Suomalainen muistitietotutkimus pohjautuu kansainvälisesti tunnettuun Oral History -tutkimusperinteeseen (Savolainen ja Taavetti 2022, 11). Oral history tunnetaan nimensä mukaisesti tyypillisesti haastatteluin tai muuten suullisesti hankitusta muistitiedosta ja muistelusta ja niiden tutkimuksesta (Savolainen ja Taavetti 2022, 11). Suomalainen muistitietotutkimus ei painota yhtä vahvasti haastattelujen tai nauhoitusten asemaa, vaan tutkimuksessa käytetyt aineistot ovat moninaisempia (Savolainen ja Taavetti 2022, 12). Sekä suomalainen muistitietotutkimus että kansainvälinen Oral History -tutkimus on levinnyt historian tutkijoiden joukosta myös muille tieteenaloille, kuten sosiologiaan, psykologiaan, antropologiaan, etnologiaan, folkloristiikkaan ja terveystieteisiin (Abrams 2010, luku 1).

Muistitietotutkimuksessa korostuu historian subjektiivisuus historiallisten tosiasioiden sijaan (Pöysä 2021). Muistitietotutkimuksen kautta on mahdollista tavoittaa niiden ihmisten näkökulma eletystä elämästä, jotka eivät välttämättä jätä jälkiään historiaan yhteiskunnallisesti merkittävien toimien kautta (Pöysä 2021; Ukkonen 2000, 13–14). Oman tarinansa kertoneet ovat muistelleet ja tulkinneet elämänsä, ja tutkijan tehtävänä on muodostaa uusi kertomus tulkitsemalla ja analysoimalla kerrottua (Virkkunen 2010, 36). Tämä Pro gradu -tutkielma perustui kunkin kirjoituskutsuun vastanneen kirjoittajan kokemukseen lapsuudessa koetusta köyhyydestä, joten on selvää, etteivät keskenään eri-ikäisten kirjoittajien lapsuusmuistot kohdennu tiettyyn ajanjaksoon, kuten muistitietotutkimuksessa yleensä on tapana. Aineiston kertomuksissa on lapsuusmuistoja 1960-luvulta alkaen, ulottuen 2000-luvulle saakka.

Suomalaisessa muistitietoa hyödyntävässä lapsuuden tapahtumien ja kokemusten tutkimuksessa on aiemmin esimerkiksi tutkittu mitä sota merkitsi lapsille ja miten lapset

kokivat pula-ajan köyhyyden (Vehkalahti ja Jouhki 2022, 374; Virkkunen 2010). Tutkimuksissa lapsuuden muistot ovat aikuisiksi varttuneiden henkilöiden muistoja (Vehkalahti ja Jouhki 2022, 374). Tutkimusten tarkoituksena on ollut saavuttaa menneisyyden lasten ääni ja toimijuus (Vehkalahti ja Jouhki 2022, 374). Muistitiedon hyödyntäminen lapsuuden muistojen tutkimisessa on herättänyt myös kriittistä keskustelua lapsuuden ja aikuisuuden suhteesta (Vehkalahti ja Jouhki 2022, 374). Kritiikkiä esittäneet tahot ovat kyseenalaistaneet aikuiseksi kasvaneiden henkilöiden mahdollisuuksia tulkita lapsen maailmaa (Vehkalahti ja Jouhki 2022, 374). Aikuisen muistelemana lapsuus ja sen aikana koetut tapahtumat ja merkitykset eivät voikaan koskaan olla ”lapsen silmin katsottuja”, koska lapsuuden maailmaa ei voi eristää aikuisen muistoista (Vehkalahti ja Jouhki 2022, 380). Lapsuudessa koetut asiat muistetaan nykyhetkessä aikuisuuden kautta (Vehkalahti ja Jouhki 2022, 380). Ne tarjoavat mahdollisuuden tutkijalle tehdä tulkinta siitä minkä merkityksen menneet tapahtumat ja koetut asiat saavat tässä hetkessä (Vehkalahti ja Jouhki 2022, 380).

4 Tutkimusasetelma

Tässä luvussa käsitellään tutkielman toteuttamista. Ensimmäiseksi alaluvussa 4.1 kerrotaan tutkielman tavoitteesta ja esitellään tutkimuskysymys, mihin tässä tutkielmassa vastataan. Seuraavaksi luvussa 4.2 esitellään tutkielmassa käytetty aineisto ja miten aineistoa on rajattu. Alaluvussa 4.3 käsitellään analyysimenetelmänä käytettyä refleksiivistä teema-analyysia ja alaluvussa 4.4 muistitietotutkimuksen epistemologiaa. Tämän jälkeen käydään läpi analyysin kulku alaluvussa 4.5. Luku päättyy tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden arviointiin alaluvussa 4.6.

4.1 Tutkimuskysymys

Tässä tutkielmassa selvitetään mitä lapsuudessa koettu köyhyys oli kirjoituskilpailuun vastanneiden kirjoittajien mukaan. Tavoitteena oli saada tietoa siitä, miten lapsena eletty köyhyys näyttäytyy muisteltuna ja millaisia merkityksiä kirjoittajat sille antavat. Tutkimuskysymys, johon tutkimuksessa vastataan, on seuraava: Mitä oli lapsuudessa koettu köyhyys muistelijoiden kertomana?

4.2 Aineisto

Tutkimuksen aineistona käytettiin Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2019 (FSD3475) -kirjoituksia sekä Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2006 (FSD2413) kirjoituksia. Aineistoissa kirjoittajat kuvailivat arkista elämäänsä ja kertovat, kuinka he kokivat köyhyyden arjessaan näkyvän. Kirjoittajat arvioivat esimerkiksi köyhyytensä syitä ja pohtivat, miten köyhyys oli vaikuttanut heidän tekemiinsä valintoihin elämän aikana. Kirjoittajat kuvailivat erilaisia selviytymiskeinoja, joiden avulla he ovat tulleet toimeen elämänsä eri vaiheissa. Vuoden 2019 kirjoituskilpailun kirjoitukset kerättiin osana väitöskirjatutkimusta. Tutkimusta on rahoittanut Koneen säätiö. Kilpailun järjesti tutkijaryhmä yhdessä Suomen köyhyyden vastaisen verkoston (EAPN-Fin) ja Kuka kuuntelee köyhää -verkoston kanssa. Tutkimuksen tekijät ovat Elina Turunen ja Anna-Maria Isola. Vuoden 2006 kirjoituskilpailun tutkimuksen tekijät ovat Anna-Maria Isola, Meri Larivaara ja Juha Mikkonen. Aineistot ovat saatavissa Tietoarkisto Ailasta. Vuoden 2019 kirjoituskilpailun aineisto on ladattavissa vain tutkimuksen tekijän luvalla. (Turunen ja Isola 2019; Isola, Mikkonen ja Larivaara 2006).

Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä 2006-kirjoituskilpailu sisälsi 863 kirjoitusta, jotka olivat pituudeltaan 1–20 sivua. Vuoden 2019 -kirjoituskilpailu sisälsi 89 kirjoitusta, joiden pituus oli 1–10 sivua. Suurimmassa osassa kirjoituskilpailun kirjoituksista ei käsitelty lapsuudessa koettua köyhyyttä. Osassa kirjoituksissa mainittiin esimerkiksi, että köyhyys oli jatkunut koko kirjoittajan elämän ajan tai kirjoittaja saattoi kokea syntyneensä köyhäksi kuitenkin kertomatta tarkemmin lapsuudessa koetusta köyhyydestään. Analysoitavaksi valittiin ne kirjoitukset, joissa kirjoittaja kertoi omakohtaisia kokemuksiaan lapsuudessa koetusta köyhyydestä 1960-luvulta jatkuen tähän päivään. Vuoden 2006 -kirjoituskilpailun kirjoituksissa oli runsaasti sota-ajan, evakkomatkojen ja pula-ajankin lapsuuden köyhyyskokemuksia. Aineistossa oli myös köyhyyskokemuksia sodan jälkeiseltä ajalta, 40-luvun lopulta ja 50-luvulta. Näiden edellä mainittujen Suomen historian mittakaavassa varsin erityislaatuisten aikojen lapsuuden köyhyyden tutkiminen nähtiin kokonaan oman tutkielmansa aiheeksi. Tarve varmasti olisi myös tutkimukselle, jossa lapsuudessa koetun köyhyyden kokemuksia vertailtaisiin eri aikakausien kesken.

Edellä mainituista syistä sekä osittain aineiston laajuuden takia päädyttiin rajaamaan analysoitavaksi otettava aineisto siten, että tutkimuksesta rajattiin ulos ne kirjoitukset, joissa kirjoittaja kertoi lapsuuden kokemuksistaan ennen 1960-lukua. Suurimmasta osasta kirjoituksia oli mahdollista selvittää mille vuosikymmenelle kirjoitusten tapahtumat sijoituivat. Osassa kirjoituksista kirjoittajien ikä oli mainittu. Osa kirjoittajista kertoi kirjoituksessaan suoraan mille vuosikymmenelle tai mihin vuosiin kirjoitusten tapahtumat sijoituivat. Sen sijaan pienempi osa kirjoituksista ei sisältänyt tietoa kirjoittajan iästä eikä kirjoituksessa suoraan kerrottu mille vuosikymmenelle tapahtumat sijoituivat. Kyseiset kirjoitukset rajattiin tutkielmasta ulos, vaikka ne mahdollisesti olisivatkin tuoneet tutkielmaan lisäarvoa. Lähes kaikki kirjoittajat olivat aikuisia, lukuun ottamatta muutamaa poikkeusta. Vuoden 2006 -kirjoituskilpailun kirjoituksista analysoitavaksi valittiin 56 kirjoitusta ja vuoden 2019-kirjoituskilpailun kirjoituksista analysoitavaksi valittiin 16 kirjoitusta. Taulukossa 1. esittelen aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit.

Taulukko 1. Aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit.

Sisäänottokriteerit

Poissulkukriteerit

Sisältää kirjoittajan omakohtaisia kokemuksia lapsuudessa koetusta köyhyydestä. Sisältää kirjoittajan kokemuksia siitä millaisena tämä koki köyhyyden lapsuudessaan.	Ei sisällä omakohtaisia kokemuksia lapsuudessa koetusta köyhyydestä. Kirjoittaja kertoo esimerkiksi vanhempiensa kokemuksista tai kirjoittaa kolmannessa persoonassa. Poissuljetaan kirjoitukset, joista jää epäselväksi ovatko kokemukset kirjoittajan omia. Poissuljetaan myös ne kirjoitukset, jotka sisältävät vain esimerkiksi maininnan köyhästä lapsuudesta, mutta kirjoittaja ei kerro tarkemmin millaista köyhä lapsuus oli.
Kirjoittajan lapsuuden kokemukset köyhyydestä sijoittuvat 1960-luvulle tai sen jälkeiseen aikaan.	Kirjoittajan lapsuuden kokemukset köyhyydestä sijoittuvat aikaan ennen 1960-lukua. Poissuljetaan kirjoitukset, joissa kirjoittajan kokemukset sijoittuvat sekä 1960-luvulle että aikaan ennen tätä, ellei kirjoittaja ole tarkkaan eritellyt millaisia kokemukset olivat 1960-luvulla. Poissuljetaan myös ne kirjoitukset, joista jää epäselväksi sijoittuvatko ne aikaan ennen 1960-lukua.

4.3 Refleksiivinen teema-analyysi

Tässä tutkielmassa haluttiin selvittää, miten lapsuudessa köyhyyttä kokeneet köyhyyden kokivat ja miten he sitä muistelivat. Analyysimenetelmäksi valittiin refleksiivinen teema-analyysi. Refleksiivinen teema-analyysi on kvalitatiivisen aineiston analysoimiseen soveltuva metodi, jota voidaan hyödyntää aineiston analysoimiseen silloin, kun tutkimuksen tavoitteena on tutkia merkityksiä, joita tutkittavat tutkimuskohteelle antavat (Braun ja Clarke 2021, luku 1). Tutkijan rooli nähdään laadulliselle tutkimukselle

ominaisesti siten, että tutkija on merkitysten tulkitsija ja tutkijan subjektiivisuutta arvos-tetaan (Braun ja Clarke 2021, luku 1). Refleksiivisessä teema-analyysissä, kuten muussakin laadullisessa tutkimuksessa tutkijan subjektiivisuus: se mitä tutkija on itse omilta arvoiltaan ja identiteetiltään, on analyysin väline (Braun ja Clarke 2021, luku 1). Refleksiivisyydellä tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen teossa tarkastellaan kriittisesti sitä mitä tehdään sekä sitä, miten ja miksi asiat toteutetaan kuin ne toteutetaan ja miten nämä vaikuttavat tutkimukseen (Braun ja Clarke 2021, luku 1). Subjektiivisuuden hyväksymisen lisäksi subjektiivisuutta myös arvioidaan tutkimuksen teon eri vaiheissa (Braun ja Clarke 2021, luku 1).

Refleksiivinen teema-analyysi on Braunin ja Clarken vuonna 2006 julkaisemassa ar-tikkelissa *Using thematic analysis in psychology* luoma teema-analyysin muoto, jota he ovat kehittäneet toimivammaksi ja selkeämmäksi metodiksi, ja jonka yksi vahvuuk-sista on sen joustavuus (Braun ja Clarke 2006). Refleksiivistä teema-analyysia voi käyttää erilaisista epistemologiasta ja teoreettisista lähestymistavoista toteutettavaan tutkimukseen (Braun ja Clarke 2006, 81). Parhaimmillaan refleksiivistä teema-analyysia käyttävä tutkija voi tuottaa rikkaan ja yksityiskohtaisen analyysin aineistostaan (Braun ja Clarke 2006, 78).

Refleksiivisyyteen sisältyy tutkijan oletusten, odotusten sekä tutkijan tekemien valinto- jen ja toimien tarkastelu koko tutkimuksen teon ajan (Braun ja Clarke 2021, luku 1). Tutkijan tulee arvioida mitä valittu näkökulma ja valinnat tuovat tutkimukseen, ja mitä ne toisaalta sulkevat ulos (Braun ja Clarke 2021, luku 1). Tämä tarkoittaa Braunin ja Clarkin (2021, luku 1) mukaan, että tutkijan tulee olla tietoinen filosofisista ja teoreetti- sista olettamuksista, joihin tutkimus nojaa, ja työskennellä jatkuvasti sen varmistamiseksi, että teoria ja tutkimuskäytäntö ovat samassa linjassa. Refleksiivisen teema- analyysin toteuttaminen on jaettu kuuteen vaiheeseen (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Analyysiprosessi alkaa aineistoon tutustumisella, jota seuraa aineiston koodaus (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Kolmantena vaiheena on alustavien teemojen luominen ja sitä seuraa teemojen kehittäminen ja kriittinen arviointi (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Seuraavaksi teemojen tarkentaminen, määrittäminen ja teemojen nimeäminen (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Viimeinen vaihe on kirjoittaminen (Braun ja Clarke 2022, luku 2).

Refleksiivisen teema-analyysin ensimmäisessä vaiheessa tutustutaan aineistoon ja luodaan kokonaiskuva aineistosta (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Tässä tutkielmassa tämä tarkoitti kirjoituskilpailuun osallistuneiden kirjoittajien kirjoitusten lukemista ajan kanssa samalla muistiinpanoja tehden. Koodauksessa aineisto käydään läpi systemaattisesti tunnistuen tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia asioita aineistosta (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Kaikki tutkimuskysymyksen kannalta oleelliset huomiot koodataan yksityiskohtaisesti (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Koodausta voi tehdä sekä eksplisiittisistä merkityksistä ja myös implisiittisistä merkityksistä (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Koodauksen jälkeen seuraa alustavien teemojen luominen ryhmittelemällä (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Tässä vaiheessa tutkija rakentaa alustavia teemoja koodeista, jotka jakavat samaa ajatusta tai mallia ja jotka vaikuttavat antavan vastauksia tutkimuskysymykseen sekä kokoaa saman teeman alle kaikki koodit, jotka näkee siihen kuuluvan (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Braun ja Clarke (2021, luku 2) korostavat, että aineistosta ei koskaan ”nouse mitään esiin” vaan tutkija rakentaa ja kehittää teemat aineiston, tutkimuskysymysten, tutkijan tietojen ja näkemysten pohjalta teema-analyysin rakennetta käyttäen. Teemat antavat kuvan laajemmista merkityksistä, koodit kuvaavat tiettyä merkitystä (Braun ja Clarke 2022, 35).

Alustavien teemojen luomisen jälkeen teemoja kehitetään ja arvioidaan kriittisesti. Tutkija palaa aineistoon ja tarkastelee kriittisesti alustavia teemoja suhteessa aineistoon ja tutkimuskysymykseen (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Olennaista on arvioida, kertovatko luodut teemat aineiston ja tutkimuskysymyksen kannalta tärkeimmistä jaetuista merkityksistä (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Refleksiivisessä teema-analyysissä teemojen kehittämiseksi ja arvioimiselle annetaan aikaa ja on tavallista, että teemat muuttuvat, sulautuvat yhteen toisen teeman kanssa tai työskentelyn seurauksena syntyy uusia teemoja tai joitain teemoja poistuu kokonaan (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Analyysin tässä vaiheessa tutkija pohtii tarkemmin luotujen teemojen ja aikaisemman tiedon suhdetta (Braun ja Clarke 2021, luku 2).

Seuraavassa vaiheessa tapahtuu teemojen nimeäminen (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Tässä vaiheessa tutkija tarkastaa vielä, että teemat on hyvin rajattu ja että teemat rakentuvat vahvan ydinkäsitteen ympärille (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Braun ja Clarke (2021, luku 2) kehottavat kysymään aineistolta: Mitä tarinaa tämä teema kertoo? Miten teema sopii aineistosta kertomaani yleiseen tarinaan? Tutkija kirjoittaa

myös lyhyen yhteenvedon kustakin teemasta analyysin tässä vaiheessa (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Mikäli tutkija kuitenkin huomaa teemoja tarkastellessa, että teemoja on kehitettävä vielä, tutkija palaa edelliseen vaiheeseen kehittämään ja arvioimaan teemoja kriittisesti (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Mikäli tutkija saa valmiiksi yhteenvedon kustakin teemasta ja kokee teemojen vastaavan tutkimuskysymykseen riittävän hyvin, voi tutkija edetä analyysin viimeiseen vaiheeseen, eli kirjoittamiseen (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Kirjoittamista on tehty jo muistiinpanojen osalta aineistoon tutustumisesta alkaen ja yleensä tutkimustekstin analyttinen kirjottaminen alkaa alustavien teemojen luomisesta (Braun ja Clarke 2021, luku 2). Viimeisen vaiheen kirjoittamisprosessissa tutkija kokoaa yhteen analyysinsa aineisto-otteiden kanssa, kerroen johdonmukaisen tarinan, joka vastaa asetettuun tutkimuskysymykseen (Braun ja Clarke 2021, luku 2).

Braunin ja Clarkin (2021, luku 1) mukaan laadukkaiden koodien ja niiden kautta laadukkaiden teemojen luominen edellyttää syvällistä paneutumista ja sitä, että analyysille annetaan aikaa pitämällä välillä taukoa analyysiprosessista. Refleksiivisen teema-analyysin teemat ovat analyysin tuloksia, jotka syntyvät luoduista koodeista (Braun ja Clarke 2021, luku 1). Teemat ovat malleja, jotka perustuvat yhteiseen ajatukseen tai merkitykseen (Braun ja Clarke 2021, luku 1). Teemat eivät vain tule esiin aineistosta, vaan tutkija tuottaa teemat järjestelmällisen ja kriittisen työnsä tuloksena (Braun ja Clarke 2021, luku 1). Braun ja Clarke (2021, luku 1) myös kirjoittavat, että aineiston analyysin taustalla on aina teoreettisia oletuksia, jotka tulee tunnistaa ja huomioida tutkimusta tehdessä. Luovuus ja refleksiivisyys ovat keskeinen osa refleksiivistä teema-analyysia, vaikka analyysi tehdään tiettyjen vaiheiden mukaan edeten. (Braun ja Clarke 2021, luku 1).

Refleksiivistä teema-analyysia voidaan tehdä eri tavoin ja erilaisella orientaatiolla. Tässä tutkielmassa analyysia tehtiin aineistolähtöisesti. Tavoitteena oli tutkia kirjoituskilpailuun kirjoittaneiden omia näkökulmia ja käsityksiä lapsuudessa koetusta köyhyydestä.

4.4 Muistitietotutkimuksen epistemologia

Fingerroosin ja Haanpään (2006, 36–37) mukaan muistitietotutkimuksen epistemologia on mahdollista sijoittaa Jurgen Habermasin ideoimalle tietoteoreettiselle pohjalle tietyin tarkennuksin. Habermasin luoma kolmikenttä sisältää ymmärtävän ja kriittisen tutkimuksen lisäksi selittävän tutkimuksen, jonka käsitys tiedon luonteesta on rationaalinen (Fingerroos ja Haanpää 2006, 36–37). Muistitietotutkimus on luonteeltaan aina konstruktivistista ja rekonstruktioita tuottavaa, joten se on ensisijaisesti ymmärtävää tai kriittistä tutkimusta (Fingerroos ja Haanpää 2006, 37). Muistitietotutkimus voi olla myös selittävää tutkimusta erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa muistitietoa hyödynnetään tutkimuksen täydentävänä tai elävöittävänä elementtinä (Fingerroos ja Haanpää 2006, 36–39).

Ymmärtävä muistitietotutkimus pyrkii menneisyyttä käsittelevän muistitiedon tulkintaan, ja tässä tapauksessa muistitieto on tutkimuksen lähde (Fingerroos ja Haanpää 2006, 39). Ymmärtävän muistitietotutkimuksen tutkimustulokseksi syntyy subjektiivinen ja monimerkityksinen rekonstruktio, joka voi olla esimerkiksi haastattelun aikaisen vuorovaikutuksen, tekstien tulkinnan tai kerronnan analyysin tulos (Fingerroos ja Haanpää 2006, 39–40). Tarkoitus ei ole tuottaa aukotonta kuvaa menneisyydestä, vaan tutkimuksen tulos on tutkijan tulkinta, joka nojaa valittuun metodologiaan (Fingerroos ja Haanpää 2006, 39–40). Tarkoituksena on saavuttaa muistelijan oma tulkinta menneisyydestä, löytää merkityksiä ja ymmärtää sitä kulttuuria, jonka osa muistitieto on (Fingerroos ja Haanpää 2006, 36–40).

Muistitieto voi myös silloin olla tutkimuksen kohde, jos tutkitaan esimerkiksi muistelun prosessia (Fingerroos ja Haanpää 2006, 39). Kriittinen muistitietotutkimus tulkitsee mennyttä kriittisesti ja emansipatorisesti (Fingerroos ja Haanpää 2006, 40). Muistitietotutkimuksen sitominen tiettyyn tietoteoriaan on Fingerroosin ja Haanpään (2006, 40) mukaan vaikeaa, ellei mahdotonta, koska muistitietotutkimus voi sisältää sekä ymmärtävän, kriittisen ja selittävän tutkimuksen tasoja.

4.5 Analyysin kulku

Analyysin teko aloitettiin lukemalla tutkimukseen valikoidut kirjoitukset läpi kahteen kertaan tehden samalla muistiinpanoja. Aineisto koodattiin siten, että ensin merkittiin

tekstiin kohdat, joissa kirjoittaja kuvaili lapsuudessa kokemaansa köyhyyttä. Kullekin kohdalle kirjoitettiin koodi, johon pyrittiin tiivistämään kyseisen kohdan merkitys. Esimerkiksi vuoden 2019 kirjoituskilpailun 31. kirjoitus: ”Vähävaraisuus, jonka vuoksi mietittiin, miten rahat saadaan riittämään seuraavien viikkojen ruokiin, miten maksetaan vuokrat tai laskut.”, koodattiin: ”Perheen taloudesta huolehtimista”. Lopullinen aineisto tulostettiin paperille. Aineisto luettiin useampaan kertaan, jonka aikana tehtiin muistiinpanoja. Muistiin kirjoitettiin asioita, jotka vastasivat tutkimuskysymykseen sekä asioita, jotka vaikuttivat kiinnostavilta, yllättäviltä tai toistuvivat aineistossa. Tässä vaiheessa aineisto oli jo melko tuttu, mutta siitä ei ollut vielä pyritty luomaan teemoja.

Refleksiivisessä temaattisessa analyysissä systemaattinen analyysi alkaa koodauksesta (Braun ja Clarke 2021, luku 3). Koodaus antaa pohjan teemojen luomiselle (Braun ja Clarke 2021, luku 3). Koodaus tehtiin kahteen kertaan, koska Braunin ja Clarcken (2021, luku 3) mukaan toisella koodauskerralla koodit saattavat hieman muuttua tai tarkentua aineiston tullessa tutummaksi. Koodauksessa tärkeää oli se, että koodit tallensivat aineistosta valituksi tulleen kohdan merkityksen. Jokainen koodattu kohta sisälsi vain yhden merkityksen. Sellaiset kohdat koodattiin, jotka vastasivat alustavaan tutkimuskysymyksen asetteluun, eli ”mitä oli lapsuudessa koettu köyhyys muistelijoiden kertomana?”

Aineisto oli tulostettu paperille ja koodauksen alkaessa alleviivattiin sellaiset kohdat, jotka vastasivat asetettuun tutkimuskysymykseen jollakin tavalla. Kunkin kirjoittajan kertomus luettiin alleviivaten siitä tutkimuskysymyksen kannalta merkitykselliset kohdat. Tämän jälkeen palattiin kirjoituksen alkuun ja luettiin alleviivatut kohdat uudelleen ja luotiin kullekin alleviivatulle kohdalle koodi. Toisinaan todettiin, että alleviivattu kohta ei ehkä kuitenkaan vastannut tutkimuskysymykseen ja poistettiin alleviivaus. Näin käytiin jokainen aineistoon valittu kirjoitus läpi. Tämän jälkeen aineisto luettiin uudelleen. Toisella kerralla saatettiin huomata jotain uutta, joka alleviivattiin ja koodattiin. Toisella koodauskerralla osa koodeista muuttui, tarkentui tai laajeni. Koodauksessa lähtökohdaksi pidettiin sitä, että jos aineistopaperit eivät olisi käytettävissä, niin koodi olisi ymmärrettävissä ja palautettavissa alkuperäiseen aineistoon (Braun ja Clarke 2021, luku 3). Esimerkiksi yksi luoduista koodeista oli ”huolehtiminen perheen taloudellisesta tilanteesta”. Pelkkä ”huolehtiminen” ei olisi ollut riittävä koodi refleksiivisessä temaattisessa analyysissä, koska pelkkä ”huolehtiminen” saattaisi sisältää hyvinkin erilaisia ja

mahdollisesti keskenään vastakkaisia merkityksiä (Braun ja Clarke 2021, luku 3). Lopuksi kaikki koodit kirjoitettiin Word-tiedostoon ja merkittiin kuhunkin koodiin mistä kirjoituksesta se oli otettu.

Koodauksen jälkeen siirryttiin alustavien teemojen luomisen vaiheeseen, eli ryhmittelyyn (Braun ja Clarke 2021, luku 4). Tarkoituksena oli etsiä luoduista koodeista yhtäläisyyksiä, eli jaettuja merkityksiä (Braun ja Clarke 2021, luku 4). Koodeja oli huomattavan paljon, minkä vuoksi niiden ryhmitteleminen tekstinkäsittelyohjelmaa käyttäen oli vaikeaa. Koodit tulostettiin ja leikattiin erilleen toisistaan. Kaikki koodit käytiin läpi ryhmitellen niitä saman merkityksen sisältäviin ryhmiin. Osa koodeista ei vaikuttanut liittyvän muihin koodeihin, eikä niillä ollut koko aineiston ja tutkimuskysymyksen kannalta oleellista merkitystä. Tämän jälkeen tarkistettiin ryhmittely ja tehtiin tarvittavia muutoksia ja tarkennuksia. Vähitellen aineistosta hahmottui mitkä asiat muistelijoiden kertomuksissa toistuivat ja mitkä asiat vaikuttivat tutkimuskysymyksen kannalta merkityksellisimmiltä (Braun ja Clarke 2021, luku 4).

Taulukossa 2. esitellään, miten alkuperäisistä koodauksista on ryhmitelty alustavat teemat ja niiden perusteella ensimmäinen lopullinen teema ”Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta”. Taulukossa on esimerkinomaisesti esitelty teemojen rakentuminen, mutta siinä ei käydä läpi kaikkia koodeja. Koodeista ryhmiteltiin kolme alustavaa teemaa, joista ensimmäinen oli ”Lapsuudessa koettu köyhyys oli käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden ja asusteiden käyttöä”. Toinen alustava teema oli ”Lapsuudessa koettu köyhyys oli nälän kokemista ja yksipuolista ruokaa”. Kolmas alustava teema oli ”Lapsuudessa koettu köyhyys oli heikoissa asuinoloissa elämistä”. Kaikissa alustavissa teemoissa osa koodeista toistui aineistossa useampia kertoja. Osa koodeista oli myös merkityksiltään lähes samankaltaisia keskenään.

Taulukko 2. Esimerkki teeman rakentamisesta materiaalsen puutteen osalta.

Koodi	Alustava teema	Teema
Vanhat vaatteet käytössä (kirjoitus S289)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden ja asusteiden käyttöä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Sukulaisten vanhat vaatteet käytössä (kirjoitus S263)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden ja asusteiden käyttöä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Vaatteet kirpparilta tai lahjoituksina (kirjoitus S335)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden ja asusteiden käyttöä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Ei kunnollisia talvivaatteita käytössä (kirjoitus P367)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden ja asusteiden käyttöä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Yläasteella muut muodikkaita ja oli stereot, kun itsellä rumat vaatteet ja rikkiäinen mankka (kirjoitus S289)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden ja asusteiden käyttöä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Vain yhdet housut käytössä (kirjoitus S192)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden ja asusteiden käyttöä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Käytetyt vaatteet käytössä (kirjoitus S142)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden ja asusteiden käyttöä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Äiti ompelee vaatteet, kun se on halvempaa (kirjoitus P365)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden ja asusteiden käyttöä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Siskon vanhat vaatteet käytössä (kirjoitus S130)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden ja asusteiden käyttöä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Halvimmat sukkamokkasiinit käytössä, vaikka oli toivonut samanlaisia tussuja kuin tavallisilla lapsilla (kirjoitus 26)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden ja asusteiden käyttöä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Liikuntavaatteita ei ollut (kirjoitus 39)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden ja asusteiden käyttöä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta

Kuukautissuojat mummon vanhojen sukkahousujen lahkeista (kirjoitus P013)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden ja asusteiden käyttöä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Itse tehdyt vaatteet tilkuista ja jätelangasta (kirjoitus P490)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden ja asusteiden käyttöä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Puute vaatteista (kirjoitus S200)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden ja asusteiden käyttöä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Vaatteet pieniä ja huonokuntoisia (kirjoitus 50)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden ja asusteiden käyttöä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Lainavaatteet ja suuret kumikengät koulussa, jonka vuoksi kaverit kiusasivat (S167)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden ja asusteiden käyttöä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Maidon lantraaminen vedellä (kirjoitus S073)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli nälän kokemista ja yksipuolista ruokaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Tähteitä äidin työpaikalta kotiin syötäväksi (kirjoitus P365)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli nälän kokemista ja yksipuolista ruokaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Kouluruoka oli pelastus (S113)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli nälän kokemista ja yksipuolista ruokaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Yksipuolinen ruoka (kirjoitus S113)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli nälän kokemista ja yksipuolista ruokaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Äiti kehotti syömään koulussa hyvin, että saavat ravitsevaa ruokaa (kirjoitus P367)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli nälän kokemista ja yksipuolista ruokaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Ei ruokaa riittävästi (kirjoitus P508)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli nälän kokemista ja yksipuolista ruokaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Ei herkkuja koskaan, ruoat yksipuolisia (kirjoitus P070)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli nälän kokemista ja yksipuolista ruokaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Aamulla kouluun lähtiessä sokeripaloja, heikotusta kun pääsi kouluun, sai kavereilta karkkia tai purkkaa (kirjoitus 50)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli nälän kokemista ja yksipuolista ruokaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Perhe niin köyhä, ettei varaa kunnolliseen ruokaan (kirjoitus 85)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli nälän kokemista ja yksipuolista ruokaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta

Ruokaa roskiksista (kirjoitus S290)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli nälän kokemista ja yksipuolista ruokaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Nälän kokeminen (kirjoitus 18)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli nälän kokemista ja yksipuolista ruokaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Leipää kaikille määräpalat (kirjoitus S078)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli nälän kokemista ja yksipuolista ruokaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Köyhyydestä johtuen tilanahtaus, joka vaikeutti itselle mieluisten asioiden tekemistä (kirjoitus S242)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli heikoissa asuinoloissa elämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Puutteelliset asuinolot (kirjoitus 490)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli heikoissa asuinoloissa elämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Tilanahtautta kotona (kirjoitus P508)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli heikoissa asuinoloissa elämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Puutteelliset olot kotona: kylmyys ja risujen keräys sytykkeeksi (P070)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli heikoissa asuinoloissa elämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Riittämätön hygienia, pestiin vadiasta kerran viikossa (kirjoitus S130)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli heikoissa asuinoloissa elämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Kodin tilat ja olot puutteelliset (kirjoitus S263)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli heikoissa asuinoloissa elämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Puutteellinen hygienia (kirjoitus P070)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli heikoissa asuinoloissa elämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Liian ahtaat tilat asumiseen (kirjoitus S130)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli heikoissa asuinoloissa elämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta
Kodissa puutteelliset ja ei-nykyaikaiset mahdollisuudet (kirjoitus S262)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli heikoissa asuinoloissa elämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta

Toinen analyysin tuloksena syntynyt lopullinen teema oli ”Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta”. Teeman rakentaminen esitellään taulukossa 3. Koo- deista ryhmiteltiin kolme alustavaa teemaa, joista ensimmäinen oli ”Lapsuudessa ko- ettu köyhyys oli sosiaalista vastuunottoa”. Toinen alustava teema oli ”Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä”. Kol- mas alustava teema oli ”Lapsuudessa koettu köyhyys oli haastaviin perhetilanteisiin

sopeutumista”. Kaikissa alustavissa teemoissa osa koodeista toistui aineistossa useampia kertoja. Osa koodeista myös oli merkitykseltään lähes samankaltaisia keskenään.

Taulukko 3. Esimerkki teeman rakentamisesta sosiaalisen puutteen osalta.

Koodi	Alustava teema	Teema
Perheen taloudesta huolehtiminen (kirjoitus P508)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalista vastuunottoa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Ansiotyön tekoa nuorena (kirjoitus S113)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalista vastuunottoa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Opintolainan nostoa lukiossa (Kirjoitus 31)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalista vastuunottoa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Perheen varattomuuden puolustelu ja joutui selittämään maksamattomia rastsastustuntimaksuja (Kirjoitus P220)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalista vastuunottoa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Yrittivät huolehtia äidistä siskon kanssa (Kirjoitus S102)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalista vastuunottoa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Perheen auttaminen (Kirjoitus P254)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalista vastuunottoa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Kirjoja antikvariaattiin, jotta saisi rahaa (Kirjoitus P080)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalista vastuunottoa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Äidin kanssa pohtiminen miten rahat riittävät (kirjoitus P528)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalista vastuunottoa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Koulussa sai kuulla olevansa likainen (Kirjoitus S130)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Kiusaamista köyhyyden vuoksi (Kirjoitus S335)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Koulukiusattu vaatteiden, kömpelyyden ja hiljaisuuden tähden (kirjoitus 39)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Vaatteista ilkeitä kommentteja (Kirjoitus S063)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta

Ei ikinä saanut viikkorahaa (Kirjoitus S142)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Halvat tavarat estivät osallistumisen leikkeihin (Kirjoitus 26)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Ihmettelyä kaverin ulkomaanmatkoista (Kirjoitus P508)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Huvittelusta pidättäytyminen koska ei siihen varaa (Kirjoitus P254)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Ei päässyt luokkaretkelle (Kirjoitus P210)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Maksullisia harrastuksia ei ollut (Kirjoitus P367)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Toisten mahdollisuudet olivat erilaiset (Kirjoitus 78)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Vertailua muihin, tyytyminen siihen mitä on (Kirjoitus 01)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Erialaista elämää kuin muilla lapsilla (Kirjoitus S174)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Erilaiset lähtökohdat elämään kuin monilla muilla (Kirjoitus P491)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Toiseuden kokemus siitä, ettei kuulu joukkoon (Kirjoitus P259)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Vertailua muihin: muut olivat paitsi olosuhteiden puolesta paremmassa tilanteessa, mutta he myös olivat parempia (Kirjoitus 26)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta

Vertailua muihin ja kadehtiminen siitä mitä muut lapset saivat isältään (Kirjoitus P264)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Ei parturia, vaatekaupassa käyntiä tai leikkelettä leivän päälle kuten muilla (Kirjoitus S335)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Halvat harrastukset kun ei muuhun varaa, muut kävivät kesäleireillä (S056)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli ulossulkemista tai normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämistä	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Yksinhuoltajan työttömyys (S120)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli haastaviin perhe-tilanteisiin sopeutumista	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Alkoholisti isä terrorisoi perhettä (Kirjoitus P070)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli haastaviin perhe-tilanteisiin sopeutumista	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Isän alkoholismi ja itsemurha (Kirjoitus P126)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli haastaviin perhe-tilanteisiin sopeutumista	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Isä lähti, äidin mielenterveys petti (Kirjoitus S102)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli haastaviin perhe-tilanteisiin sopeutumista	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Vanhemman sairastuminen romahduttaa perheen talouden (Kirjoitus P361)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli haastaviin perhe-tilanteisiin sopeutumista	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Yksinhuoltajaäidin kasvatama, mielenterveysongelmia, äiti ei töissä (Kirjoitus 50)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli haastaviin perhe-tilanteisiin sopeutumista	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Äidin mielenterveysongelmat (Kirjoitus 102)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli haastaviin perhe-tilanteisiin sopeutumista	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta
Isän työttömyys ja ei enää Jacky-vanukkaita (Kirjoitus S289)	Lapsuudessa koettu köyhyys oli haastaviin perhe-tilanteisiin sopeutumista	Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta

Kolmanneksi lopulliseksi teemaksi luotiin ”Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta”. Taulukossa 4. on ryhmitelty tähän liittyvät alustavat teemat ja lopullinen teema. Ensimmäinen alustava teema oli ”Negatiiviset tunteet koskien materiaa.” Toinen alustava teema oli ”Negatiiviset tunteet omaan itseensä liittyen.” Kolmas alustava teema oli ”Negatiiviset tunteet omiin huoltajiin kohdistuen.” Kaikissa alustavissa teemoissa osa koodeista toistui aineistossa useampia kertoja. Osa koodeista myös oli merkitykseltään lähes samankaltaisia keskenään.

Taulukko 4. Esimerkki teeman rakentamisesta oman itsen ja perheen kelpaamattomuuden osalta.

Koodi	Alustava teema	Teema
Häpeä vaatteista (Kirjoitus S242)	Negatiiviset tunteet koskien materiaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Häpeä omasta kodista (Kirjoitus P070)	Negatiiviset tunteet koskien materiaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Virpojien pelkääminen, ettei varattomuus paljastu (Kirjoitus P220)	Negatiiviset tunteet koskien materiaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Kateus toisten lasten tavaroista (Kirjoitus P281)	Negatiiviset tunteet koskien materiaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Kateellisuus toisten leivistä ja niiden päällisistä (Kirjoitus P066)	Negatiiviset tunteet koskien materiaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Pelkäämistä ettei ole ruokaa (Kirjoitus 18)	Negatiiviset tunteet koskien materiaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Pelko rahojen riittämättömyydestä (Kirjoitus P528)	Negatiiviset tunteet koskien materiaa	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Itsensä syyllistäminen toisen surusta (Kirjoitus P395)	Negatiiviset tunteet omaan itseensä liittyen	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Leimatuksi tulemisen kokemus tilille ostamisesta (kirjoitus P361)	Negatiiviset tunteet omaan itseensä liittyen	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Itsensä pienentäminen ja näkymättömäksi tekeminen (Kirjoitus 78)	Negatiiviset tunteet omaan itseensä liittyen	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Oman itsen ja elämän häpeä (Kirjoitus 26)	Negatiiviset tunteet omaan itseensä liittyen	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta

Syyllisyys jos vaatii itselleen jotain (Kirjoitus 25)	Negatiiviset tunteet omaan itseensä liittyen	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Joululahjoja velaksi, josta syyllisyys (Kirjoitus P508)	Negatiiviset tunteet omiin huoltajiin kohdistuen	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Pettymys siitä, kun isä ei tullut hakemaan, kun sillä ei ollut varaa tai auto oli rikki (Kirjoitus S242)	Negatiiviset tunteet omiin huoltajiin kohdistuen	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Ahdistus kauppalaskusta ja sen kertymisestä (Kirjoitus P361)	Negatiiviset tunteet omiin huoltajiin kohdistuen	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Uskalsi toivoa mutta aina pettyi (Kirjoitus 26)	Negatiiviset tunteet omiin huoltajiin kohdistuen	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Kadehtiminen kavereiden vanhempien ammateista (Kirjoitus P080)	Negatiiviset tunteet omiin huoltajiin kohdistuen	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Häpeä köyhyydestä sosiaalitoimen asiakkuuden vuoksi (Kirjoitus P367)	Negatiiviset tunteet omiin huoltajiin kohdistuen	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Jos kouluun tarvittiin rahaa, toi hän sen aina viimeisenä ja määräjän jälkeen (Kirjoitus S087)	Negatiiviset tunteet omiin huoltajiin kohdistuen	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Valehtelu ja häpeä perheen auttamisesta palkatta (Kirjoitus P254)	Negatiiviset tunteet omiin huoltajiin kohdistuen	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta
Sen pelkäämistä, ettei äiti tule koiran ulkoilutuslenkiltä kotiin (Kirjoitus 18)	Negatiiviset tunteet omiin huoltajiin kohdistuen	Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta

4.6 Tutkimuksen eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa, kuten kaikessa tutkimuksenteossa, eettinen toiminta kytkeytyy olennaiseksi osaksi tutkimuksen tekemistä suunnittelusta julkaisuun (Vuori 2021). Tutkielmaa tehdessä on pyritty tekemään analyysia ja johtopäätöksiä aineis-

tosta sekä tuottamaan uutta tietoa hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti, kirjoituskilpailuun kirjoittaneiden kokemuksia kunnioittaen (Vuori 2021; Kuula 2011, 34–35). Teoriaosassa hyödynnettiin toisten tutkijoiden tekemää tutkimusta, johon on viitattu huolellisesti (Kuula 2011, 35). Analyysiprosessista sekä siitä, miten tutkimuksen teon eri vaiheissa on päädytty valintoihin ja päätelmiin on kerrottu avoimesti. Tutkielmassa esiintyvät puutteet on tuotu esiin, ja pyritty tällä tavoin edistämään myös muiden tutkimusta tekevien työtä (Vuori 2021).

Tutkielmassa on käytetty toisten tutkijoiden keräämää aineistoa, joten keruuvaiheeseen liittyviä tutkimuseettisiä valintoja ei ole tarvinnut tehdä. Aineisto koostuu kirjoituskutsuun vastanneiden henkilöiden kirjoituksista, joissa osa kirjoittajista on ilmoittanut myös nimensä. Tutkimuksessa tunnistneiden poistaminen tai muuttaminen eli anonymisointi on keskeistä (Kuula 2011, 200). Tutkielmassa käytetyissä aineistokatkelmissa on viitattu vain kirjoituksen numeroon. Aineisto poistetaan omasta käytöstä, kun aineistoa ei enää tarvita tutkimukseen. Tutkimuksen kaikissa vaiheissa on huolehdittu siitä, ettei kirjoituskilpailuun osallistuneille aiheudu vahinkoa tai haittaa (Vuori 2021). Vahingon välttämisen merkitys korostuu tutkimuksessa, jossa käsitellään haavoittuvassa tilanteessa elävien ihmisten tai ihmisryhmien elämää (Vuori 2021).

Laadulliseen tutkimukseen liittyy eettisiä ongelmia, vaikka tutkittavat informoitaisiinkin asiallisesti aineiston käyttötarkoituksesta (Kuula 2011, 142–143). Tutkielmassa käytetyssä aineistossa kirjoituskilpailuun osallistuneet kirjoittavat omasta elämästään ja kokemastaan köyhyydestä elämänsä aikana. Omaelämäkerrallinen aineisto on aina arvokasta ja samalla hyvin haavoittuvaa (Vuori 2021). Kerrotut tarinat sisältävät mahdollisesti kipeitä muistoja menneestä. Kirjoittajien kertomien tarinoiden asettaminen tulkittavaksi ja tarinoista tehdyt tulkinnat voivat kuitenkin jostakin yksilöstä tuntua loukkavilta, jolloin tavoite siitä, ettei tutkimuksellaan loukkaa asianosaisia, ei välttämättä voi toteutua täydellisesti, vaikka siihen pyrkisikin (Hänninen 2018, 204–205).

5 Lapsuuden köyhyysmuistot

Tässä luvussa esitellään aineiston pohjalta mitä lapsuudessa koettu köyhyys oli kirjoituskilpailuun kirjoittaneiden muistelemana. Ensimmäisessä alaluvussa ”Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta” kerrotaan, millä tavoin materiaallinen puute näkyi kirjoituksissa osana köyhyyskokemusta. Toisessa alaluvussa ”Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta” kerrotaan, millaisia muotoja sosiaalisen tuen puute kirjoituksissa sai. Kolmannessa alaluvussa ”Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta” kerrotaan, miten kirjoittajat kertoivat lapsuudessa koetun köyhyyden herättämistä tunteista.

5.1 Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta

Lapsuudessa koettu köyhyys ilmeni kirjoittajien muistelmassa materiaalisena puutteena. Materiaallinen puute näkyi erityisesti kolmella eri tavalla. Ensinnäkin se näkyi ruoan puutteena tai liian yksipuolisena ravintona. Materiaallinen puute näkyi myös heikkoina asuinoloina. Useissa kirjoituksissa muisteltiin, miten perheen koti oli huonokuntoinen tai asuinolot olivat ahtaat. Kolmanneksi materiaallinen puute näkyi käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden ja asusteiden käyttönä. Esimerkiksi säänmukaisen vaatepuuttuminen tai liikuntavarusteiden puuttuminen olivat tyypillisiä kuvauksia köyhyydestä materiaalisesta puutteesta osalta.

Vaikka suomalaisten köyhyys on ensisijaisesti suhteellista, kirjoituskilpailuun vastanneiden kertomuksissa lapsuudessa koettu köyhyys vaikutti joidenkin kohdalla absoluuttiselta köyhyydeltä. Nämä kirjoittajat kertoivat siitä, kuinka heillä ei ollut lapsena ruokaa ja miten he muistelivat olleensa jatkuvasti nälkäisiä. Osa kirjoitti ruoan puutteen olleen jokapäiväistä. Helpotusta vaikeaan tilanteeseen toi esimerkiksi sukulaisilla tai kavereilla vierailu, missä sai syödä riittävästi. Osa kirjoittajista muisteli lämmöllä koulun keittiöhenkilökuntaa, jolta saattoi saada lounaalta jäänyttä ruokaa myös kotiin vietäväksi. Moni kirjoittaja kuvaili kouluruoan olleen ”pelastus”. Kouluruokailu mahdollisti sen, että kirjoittaja sai ainakin yhden lämpimän aterian päivässä. Osa kirjoittajista puolestaan oli kiitollisia siitä, miten kavereiden vanhemmat tarjosivat myös heille ruokaa, ja muistelivat, kuinka ihmeellistä oli, kun ruokaa sai syödä niin paljon kuin jaksoi. Ensimmäisessä aineistokatkelmassa kirjoittaja kertoo,

kuinka hän kouluamuna söi aamupalaksi säännöllisesti sokeripaloja, jotta jaksoi kävellä kouluun. Samalla hän muistelee sitä, kuinka kouluruokailussa hän söi niin paljon kuin jaksoi, jotta pärjäisi päivän loppuun.

Yläasteella oli jo aivan tavallista, että söin kotona sokeripaloja ennen kouluun lähtöä. Koulumatkani pituus jäi muutamaa sataa metriä vaille koulun kustantaman bussikortin rajan, ja jouduin siten kävelemään tyhjän mahani kanssa monta kilometriä heti aamusta. Sokeripalat ehkäisivät matkan varrella iskevää heikotusta, ja kouluun päästyäni sain kavereiltani monesti karkkia tai ainakin purkkaa. Lounaalla söin kuin hevonen, mutta koulupäivien kestäessä neljään olo kävi taas huteraksi. Välipalaa oli tarjolla, mutta se oli maksullinen eikä siis koskenut minua. (Vuoden 2019 kirjoituskilpailu, kirjoitus 50)

Osalle kirjoittajista ravintoon liittyvä puute liittyi kotiruoan yksipuolisuuteen ja ravintoarvoiltaan riittämättömään ruokaan. Seuraavassa katkelmassa kirjoittaja muistelee, miten perhe söi pelkkää puuroa viikon ajan.

Mieleeni on piirtynyt vahvasti myös aika, jolloin söimme aamupalaksi puuroa, päivälliseksi puuroa ja iltapalaksi puuroa. Ajattelin, että ruokavalio on varmaan väliaikainen, enkä rohjennut heti puhua siitä äidille, vaan odotin, josko tällainen puuron syönti piankin loppuisi. Varmaan viikon päivät maltoin olla hiljaa kunnes varovaisesti tiedustelin äidiltäni koska tämä puurokausi oikein loppuu. Äidin epämääräinen vastaus: "Sitten kun saadaan rahaa" hiljensi minut täysin. Alistuin ja sen jälkeen en asiaa enää kysellyt. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus 367)

Seuraavassa katkelmassa kirjoittaja muistelee eronneiden vanhempien kotona tarjottua ruokaa, johon ei sisältynyt juuri koskaan hedelmiä tai kasviksia. Kirjoittaja kertoo äitinsä tehneen ruoaksi makaronia ja jauhelihaa ja isänsä tarjonneen ruoaksi eineksiä ja perunoita. Lisäksi kirjoituksessa tulee esiin tapa, joka esiintyy myös useissa muissa kirjoituksissa: Perheen vanhemmat lisäsivät vettä maidon sekaan säästääkseen ruokakuluissa. Osassa kirjoituksissa muistellaan, että maidon laimennus tehtiin avoimesti ja lapsille kerrottiin, että tämä tehtiin säästösyistä. Toiset muistelivat, että veden lisääminen maidon sekaan yritettiin tehdä lapsilta salassa.

Ruokaa meillä oli, ainakin äidin luona ja ainakin yleensä. Ei mitään kovin ihmeellistä, jauhelihaa ja makaronia usein, meidän lasten suosikkiruokaa, ja ranskanleipää lähes aina. Kasviksia, juustoa, makkaraa tai hedelmiä ei ollut juuri koskaan. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus 242)

Isän luona käydessä söimme vesishernekeittoa tai purkkilihapullia ja perunoita. Isä laimensi maitoa vedellä, jotta sitä riittäisi enemmän. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus 242)

Osa kirjoittajista muistelee, miten perhe joutui etsimään ruokaa jäteastioista. Tätä hävettiin, mutta toisaalta kirjoittajat kertoivat, että silläkin tavalla saattoi saada kelvollista ruokaa. Jätteiden seasta hankittu ruoka käytettiin tarkasti loppuun saakka. Ruoka ei ollut kirjoittajille itsestäänselvyys ja sitä pidettiin arvossa.

Isi kävi hakemassa roskiksista ruokaa. Toisaalta minä häpesin sitä, mutta oli se juhlaa kun näki mitä se sieltä toi. Ruokaa oli niin paljon, että jääkaappiin ei mahtunut. Joskus tuli kyllä maha kipeäksi. Me käytettiin kaikki purkit ihan viimeiseen pisaraan asti. Joku rikas laitto roskiin mielestään tyhjän purkin, mutta me saatiin sieltä irtoamaan vielä vaikka kuinka. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus 290)

Ruoan puutteen ja yksipuolisen ruoan lisäksi materiaallinen köyhyys näkyi kirjoittajien muistelmissa kertomuksina huonokuntoisista ja käytetyistä vaatteista ja asusteista. Moni kirjoittaja muistelee käyttäneensä aina vanhempien sisarusten vaatteita tai sukulaisilta saatuja vaatteita. Joskus vaatteita oli saatu lahjoituksina ulkopuolisilta. Vanhemmissa kirjoituksissa lahjoituksina saatuja vaatteita ja kenkiä jaettiin kouluilla. Seuraavassa aineistokatkelmassa kirjoittaja muistelee, ettei koskaan saanut käyttöönsä uusia vaatteita vaan sukulaisten vanhat vaatteet korjattiin ja hän sai ne sen jälkeen käyttöönsä. Myöskään liikuntavaatteita ei ollut erikseen käytettävissä.

Vaatteita en saanut uusia. Serkkujen vanhat korjattiin ja niillä mentiin. Liikuntavaatteita ei ollut erikseen. Usein juoksin paljasjaloin tai sitten niillä kengillä mitkä sattui jalkaan. (kumisaappaat esim.) (Vuoden 2019 kirjoituskilpailun, kirjoitus 39)

Kirjoittajien muisteluiden perusteella lapsuudessa koettu köyhyys realisoitui monelle vasta kouluiässä. Kirjoittajat kertovat vertailleensa omia vaatteitaan ja tavaroitaan niihin, mitä toisilla lapsilla oli. Oletuksena on, että kouluun tullaan siistinä ja puhtaana, jolloin poikkeava ulkoinen olemus erottuu joukosta. Kirjoittajilla oli vaatteiden lisäksi pulaa asusteista, koulutarvikkeista ja esimerkiksi liikuntavarusteista. Kirjoittajat muistelevat, että toiset lapset havaitsivat nämä puutteet ja kuten seuraavassa aineistokatkelmassa kirjoittaja kertoo, käyttivät sitä kirjoittajaa vastaan.

Voisi sanoa että sain köyhyyden synnyinlahjana, en tuntenut olevani köyhä; sen opin vasta tiedostamaan kun menin kouluun. Nuorimmaisena sain toisilta pieneksi jääneet vaatteet, ja Ruotsista yksi täti lähetti käytettyjä vaatteita. Niistä sai kuulla pilkkapuheita koulutovereilta, se satutti kiipeästi vaikka en näyttänyt sitä toisille; sanoin yleensä kun pilkkasivat minun vaatteitani, että ne ovat muotia Pariisissa tai Ruotsissa. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus S078)

Myös seuraavassa katkelmassa toistuu se, miten kouluun mennessä realisoitui materian puute, joka useimmiten näkyi vaatteissa, asusteissa ja koulutarvikkeissa. Esimerkiksi koulurepun etsiminen keskeytyi, kun kauppaan mennessä kirjoittajan äiti näki tuotteiden hinnat. Kirjoittaja muistelee kokeneensa, että ennen kouluun menoa asiat olivat hyvin ja hänellä oli kaikki mitä hän tarvitsi.

Muutama vuosi myöhemmin menimme kauppaan etsimään koulureppua. Äiti veti minut kiireesti takaisin pihalle katsottuaan hintalappuja. Ajattelin, että ne olivat liian hienoja minulle. Ennen koulua en tiennyt, että minulta puuttui jotain. Sanaa ei koskaan mainittu kotona eikä kylässä. Me olimme me ilman mitään luokittelua. Ilman vertailukohtia kaikki oli normaalia. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus S242)

Seuraavassa katkelmassa kirjoittaja muistelee, miten hänellä oli veljen kanssa yhteiskäytössä liikuntatunnilla käytettävät housut. Ne olivat erilaiset kuin kaikkien muiden tyttöjen housut, ja sen lisäksi rikkinäiset. Tämä kokemus yhdessä muiden puutteiden kanssa sai aikaan sen, että kirjoittaja alkoi identifioitua köyhäksi.

Kolmannen luokan keväällä kaikilla tytöillä oli liikuntatunnilla pyöräilyhousut. Niiden piti olla mustat. Minulla oli kiiltäväkankaiset verryttelyhousut, jotka äiti oli ostanut torikauppiaalta. Veljeni käytti samoja housuja liikuntatunneillaan. Hän oli kaatunut ja polvessa oli pieni reikä. Vihasin sitä reikää ja housuja muutenkin. Ja sitä, ettei ollut varaa ostaa pyöräilyhousuja tai hienoja omia suksia tai joka vuosi uutta reppua tai penaalialta tai käydä lomamatkalla edes kotimaassa tai ettei minulla ollut yhtään musiikkikasettia. Aloin oppia sanaa köyhä. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus S242)

Samankaltaisesta kouluikäisenä koetusta materian puutteesta kertoo seuraava kirjoittaja, joka kuvailee vaatteitaan ”rumiksi kirpparivaatteiksi” ja ”toisten vanhoiksi vaatteiksi”. Jos kirjoittaja joskus sai uudet vaatteet, olivat ne halvimmat mahdolliset.

Koulun alkaessa syksyllä ei enää ostettukaan uutta reppua ja vaatteita. Aloitin kuudennen luokan vieraassa koulussa rumat kirpparivaatteet päälläni. Samoin etenin yläasteen läpi, toisten vanhoissa vaatteissa ja reppuani paikkaillen. Joskus sentään menimme johonkin halpamarkettiin ja

me tytöt saimme valita kaupan halvimmat talvitakit. Kun koulukaverit olivat aina muodikkaita ja omistivat stereot, meillä oli rumat vaatteet ja rikkinäinen kasettimankka. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus S289)

Kirjoittajien muisteluissa materian puute näkyi myös ahtaina ja heikkoina asuinoloina. Osassa kirjoituksista heikot asuinolot tarkoittivat kirpputorilta ostettuja huonekaluja, osassa sisälämpötilaltaan kylmää kotia tai sisävessan tai lämpimän veden puutetta. Osa kirjoittajista muistelee, kuinka samassa huoneessa nukkui monta henkilöä. Kirjoittajat kertoivat myös puutteellisesta hygienianhoidosta, joka saattoi liittyä esimerkiksi suihkussa käymiseen säännöstelyyn.

Lähes kaikki heikkoihin asuinoloihin liittyvät huomiot ovat vuoden 2006 kirjoituskilpailun kirjoittajien muistelmista. Vuoden 2006 kirjoituskilpailun tarinoissa kirjoittajien lapsuusmuistot sijoittuvat usein 1960-, 1970- ja 1980-luvuille. Vuoden 2019 kirjoituskilpailun lapsuusmuisteluissa heikot asuinolot eivät enää näkyneet niin alkeellisina. Seuraavassa vuoden 2006 kirjoituskilpailun aineistokatkelmassa kirjoittaja kertoo perheen peseytymiskäytänteistä. Perheessä oli sovittu, että jokainen sai peseytyä kerran viikossa ja kukin pesi itsensä vatiin otetulla vedellä, ei suihkun alla. Kirjoittaja kuvaa asuinoloja ahtaiksi ja henkilökohtaisen hygienian hoitamisen mahdollisuutta riittämättömäksi, mikä huomattiin kirjoittajan mukaan myös koulussa.

Suihkussa sai käydä kerran viikossa, jotta vesilasku ei paisuisi mahdottomaksi. Ja vadista pestiin. Suihku oli vaan näennäisesti siinä. Koti sijaitsee siellä missä kaikki sanoivat rikkaiden asuvan. Heh. Olisivatpa tienneet. Lättäkattoisessa talossa oli melkein tarpeeksi kyllä tilaa. Huoneissa nukkui kolme tai neljä kerrallaan. Yhden talven tosin jouduin nukkumaan olohuoneen sohvalle, sillä nahkaisella, jossa oli vain lakana päällä, ettei se likaantuisi. Minäkö muka likainen? Kyllä, ja siitä sain kuulla koulussakin. Siskojen vanhat mutta puhtaat vaatteet olivat kääritty ties kuinka monelle mutkalle että ne pysyivät päällä. Iho oli likainen koska suihkussa ei saanut käydä kuin lauantaisin. Eteenpäin kuitenkin mentiin, pienin epävarmoin askelin. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus S130)

Seuraavissa 1980-luvun puoliväliin sijoittuvassa lapsuusmuisteloissa kirjoittaja kuvailee kuinka varhaislapsuudessa asunnossa ei ollut sähköjä eikä lämmintä vettä tullut sisälle asti. Kirjoittajan ollessa 5-vuotias, asuntoon saatiin sähköt, mutta esimerkiksi sisävessaa ei perheellä ollut. Kodin tilat olivat myös ahtaat, koska lapset nukkuivat kolmikerrossängyssä. Ylimmässä kerroksessa kaukana ikkunasta nukkuminen muun muassa esti kirjoittajaa lukemasta kirjaa iltaisin.

Lämmin vesi kannettiin pihasaunasta, kunnes meille saatiin vesiboileri, jolla sai kerrallaan vähän lämmintä vettä. Sauna lämmitettiin kerran viikossa. Lapset saivat käydä sisällä potalla, aikuisille oli ulkovessa. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, Kirjoitus S242)

Kun pikkusisko ei enää sopinut isän rakentamaan pinnasänkyyn, isä rakensi meille lapsille kolmikerrossängyn. Sain kiivetä iltaisin lähes katon rajaan nukkumaan. Sänky laitettiin eri seinustalle kuin ikkuna enkä voinut enää lukea iltaisin. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, Kirjoitus S242)

1960-luvun loppupuoleen sijoittuvassa lapsuusmuistelossa kirjoittaja kertoo miten viisihenkinen perhe; vanhemmat ja kolme lasta, asuivat 34 neliöisessä hirsimökissä. Perheen isä nukkui kammarissa, lapset ja äiti tuvassa. Kirjoittaja muistelee, ettei hänellä koskaan ollut sänkyä, vaan hän nukkui muhkuraisella patjalla lattialla. Patjat kannettiin päivän ajaksi kammariin ja illalla ne levitettiin tuvan lattialle. Talvella perheen koti oli kylmä. Pysyäkseen riittävän lämpiminä oli välttämätöntä pukeutua talvivaatteisiin yöksi. Toisessa katkelmassa sama kirjoittaja muistelee miten pakkaskeleillä ja myös kuivina kesäaikoina kaivovesi vähentyi. Tämä johti siihen, että saunomisesta ja peseytymisestä jouduttiin luopumaan jopa kuukauden ajaksi. Muina aikoina, jolloin vettä ei jouduttu säännöstelemään, perhe peseytyi kerran viikossa. Samat vaatteet saattoivat olla käytössä viikkoja, mutta koulu- ja kotivaatteet kuitenkin aina vaihdettiin.

Talvipakkasilla nukuimme toppatakki päällä, villapipo päässä ja huopatossut jalassa, koska muuten olisimme paleltuneet. Leivinuunin lämmityspäivänä äiti leipoi leivän ja pullan, ellei isä ollut vienyt hiivaa ja sokeria ”omiin tarkoituksiinsa”. Uunin lämmityksen jälkeinen yö oli ”ihanana lämmin”, jolloin ei välttämättä tarvinnut pukeutua ”täyteen” varustukseen. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, P070)

Kovilla pakkasilla (juoma)vesisanko oli jäässä tuvan lattialla. Ikkunatkin olivat niin paksussa jäässä, ettei ulos nähnyt. Pakkasilla kuten myös kuivina kesinä kaivosta alkoi loppua vesi, joten sitäkin piti säännöstellä. Se tarkoitti sitä, että saunanlämmitys eli peseytyminen saattoi kuukaudeksikin jäädä. Normaalisti peseydyimme lauantaisin. Talvisin sulatimme lumesta isot vesimäärät eläinten juomaksi. Rantaan oli melko lyhyt matka, mutta uiminen jäi, koska ranta oli tosi liejuinen ja upottava, ellei sitten veneellä menty edemmäksi. Samoja vaatteita pidimme useita viikkoja, mutta koti- ja kouluvaatteet olivat aina erikseen. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu 2006, P070)

5.2 Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta

Toinen analyysissä luotu teema oli: ”Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta.” Sosiaalisen tuen puute ilmeni erityisesti kolmella tavalla: Se näkyi lasten sosiaalisena vastuunottona perheen taloudellisesta tilanteesta, ulossulkemisena ja normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämisenä ja lisäksi haastaviin perhetilanteisiin sopeutumisenä. Yhteistä kokemuksille sosiaalisen tuen puutteen osalta oli se, että kirjoittajat jäivät lapsena vaille jotain sellaista, jota he olisivat tarvinneet sosiaaliselta elinympäristöltään.

Sosiaalinen vastuunotto näkyi kirjoittajien muistelmissa esimerkiksi siten, että he huolehtivat riittävätkö vanhempien varat perheen elättämiseen. Osa kirjoittajista kertoi pyrkineensä omalla toiminnallaan vaikuttamaan perheen talouteen tekemällä ansiotyötä lapsena. Kirjoittajat joutuivat lapsina ottamaan ikätasoon nähden suurta vastuuta perheestä, itsestä ja perheen taloudesta. Kirjoittajien muistelmissa kerrotaan osittain implisiittisesti siitä, että he eivät saaneet sellaista sosiaalista tukea, jota he lapsina olisivat kaivanneet.

Jotkut kirjoittajista kertoivat tunteneensa huolta perheen taloudesta jo varsin pieninä lapsina. Eräs kirjoittaja mainitsi tienneensä ”rahapäivän” jo 7-vuotiaana. Kirjoittajat kuvailivat tunteneensa vanhempien stressin ja ahdistuksen talouteen liittyen, ja omaksuneensa samankaltaisen tunnemaailman koskien perheen taloudellista tilannetta. Osa kirjoittajista koki voimattomuutta siitä, etteivät he pystyneet vaikuttamaan perheen talouteen haluamallaan tavalla. Kirjoittajat kertoivat olleensa huolissaan vanhemmistaan. Moni kirjoittaja oli kiitollinen siitä mitä vanhemmiltaan sai, mutta koki toisaalta surua, koska vanhemmat joutuivat tinkimään omastaan lasten vuoksi. Osa koki tärkeäksi ansiotyöhön menemisen jo nuorena. He olivat tyytyväisiä, että oppivat jo lapsena kovan työmoraalin. Moni lähti peruskoulun jälkeen toiselle paikkakunnalle opiskelemaan, mutta perhe ei pystynyt tukemaan opiskelua taloudellisesti.

Seuraavassa aineistokatkelmassa perheen taloudellisesta tilanteesta huolehtiminen tulee esiin kirjoittajan muistellessa tilannetta, joka tapahtui kirjoittajan, hänen veljensä sekä kodinhoitajan välillä. Perheen talous oli tiukoilla ja kirjoittaja oli tästä tietoinen.

Hän kertoo katkelmassa, kuinka hän veljensä kanssa epäili kodinhoitajan käyttävän perheen vähäisiä varoja omiin tarkoituksiinsa, vaikka tosiasiasa perheen äiti oli pyytänyt kodinhoitajaa viemään lapset jäätelölle.

Kun kodinhoitaja ehdotti jäätelölle lähtemistä minä ja veljeni löimme viisaat päämme yhteen. Ajatusketjumme oli verrattain selkeä: äidillä on vähän rahaa, tämä ilkeä tati aikoo tuhkata äidin vähiä rahoja, meidän ei siis tule lähteä hänen mukaansa. Lukkiuduimme vessaan ja kerroimme edesottamuksistamme oven läpi. Kodinhoitaja lähti verrattain vihasena tiehensä, kun pysyttelimme tiiviisti vessassa emmekä avanneet ovea. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus P367)

Seuraavassa katkelmassa kirjoittaja muistelee lapsuuttaan, josta hänellä on sekä positiivisia että negatiivisia muistoja. Negatiiviset muistot kohdistuvat perheen taloudelliseen tilanteeseen ja muuttuneeseen elämäntilanteeseen. Kirjoittaja muistelee, kuinka perhe on joutunut sopeutumaan yksinhuoltajaäidin työttömyyteen. Hän kirjoittaa olleensa tietoinen esimerkiksi vuokran maksun viivästymisestä ja kirjoituksesta tulee esiin, että kirjoittaja on joutunut kantamaan huolta perheen talouteen liittyvistä asioista. Taloudellinen tilanne ei ole näkynyt vain materian puutteena, vaan myös huolena ja vastuunottamisena perheen tilanteesta. Kirjoittaja kuvaa lapsuuden köyhyyden vaikuttaneen häneen syvästi ja pysyvästi.

Muistan lapsuuden kesät mummolassa, jouluaattoamujen jännityksen ja ensimmäisen koulupäivän. Muistan myös tyhjän jääkaapin, vuokratästit ja yksinhuoltajaäidin työttömyyden. Haluaisin olla optimisti ja sanoa ensin mainituiden painaneen kuitenkin enemmän elämän vaakakupissa. Rehellisyys velvoittaa kuitenkin vastaamaan, että niistä jälkimmäisistä jäi kuitenkin syvemmät urat sieluun ja mieleen. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus S120)

Kirjoittajat kertovat lapsuudessa koetun köyhyyden vaikuttaneen heidän nykyiseen elämäntilanteeseensa ja valintoihinsa elämän myöhemmissä vaiheissa. Osa kirjoittajista on jälkikäteen ymmärtänyt huolehtineensa asioista, joista lapsen ei tulisi kantaa huolta. Seuraavassa aineistokatkelmassa kirjoittaja kertoi köyhyyden vaikuttaneen hänen hyvinvointiinsa lapsuudesta saakka. Hän kertoo, kuinka oli jo lapsena tietoinen perheen taloudellisesta heikosta tilanteesta.

Huono sosioekonominen asema ja tilanne vaikuttivat ja vaikuttavat edelleen henkiseen hyvinvointiini monien muiden tekijöiden lisäksi. Jo lapsena

olin liian tietoinen rahallisesta tiukkuudesta ja tuskin olen ennen aikuisuutta tajunnut miten paljon stressiä olen kokenut sen myötä silloin, kun maailman pitäisi olla auki ja elämän huoletonta. Toivon, että olisin kokenut valoisan lapsuuden ja nuoruuden. Ehkä silloin olisin eri paikassa elämänsäni. (Vuoden 2019 kirjoituskilpailu, kirjoitus 31)

Yksi kirjoittaja kertoi, kuinka perheessä vallitsi jännittynyt ilmapiiri erityisesti kuukauden viimeisinä päivinä, jolloin perheen isä sai palkkansa. Perheen isä oli alkoholisti ja usein juopuneena aggressiivinen. Lapset oppivat pelkäämään isäänsä ja tämän palkkapäivää. Kirjoittajan tarinasta välittyy huoli perheen taloudellisesta kestävästä. Lisäksi kirjoittaja huolehti perheen äidistä, joka joutui yksin maksamaan perheen laskut ja muut kulut. Kirjoittaja kuvaa perheen tasapainottelua taloudellisessa tilanteessa muun muassa seuraavalla tavalla.

Meillä on aina rahat niin vähissä kun äiti joutuu maksamaan kaikki laskut. Joskus mä inhoan isää siitä kun se tuhlaa kaikki rahansa viinaan ja kortti-peleihin työkavereiden kanssa. Sen vekselitkin äiti joutuu maksamaan. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus P365)

Äärimmäisissä tapauksissa lapsi joutui vanhemman kuoleman jälkeen ottamaan vastuuta perheen taloudesta. Kirjoittaja muistelee, miten hän on surun keskellä lukioikäisenä joutunut murehtimaan isänsä hautajaiskuluja. Hän myös kuvailee sitä, kuinka hän toisen vanhemman kanssa murehti päivittäin perheen rahatilannetta.

Äiti kysyi, mikä hauta-arkku näytti mielestämme parhaalta, vaikka tiesi, että joutuisimme ottamaan halvimmän vaihtoehdon. "Voi, hyvä ihme", minä mietin. Miten meillä olisi rahaa? Mistä ihmeestä saamme rahat? Ei tätä jaksa, ei jaksa. Isä on kuollut, ja suurin huolenaihe on raha." ; "Sinä syksynä satoi ja myrskysi kovasti. Joka päivä oli yhtä taistelua tuulta vastaan, eikä vain tuulta. En pystynyt enää käsittämään, mitä ideaa missään siinä oli. Joka päivä pohdimme yhdessä äidin kanssa, miten kaikki laskut hoituvat ja miten ensi kuussa eletään. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus 528)

Monen kirjoittajan lapsuusmuistoissa köyhyys on seurausta jostakin negatiiviseksi koetusta muutoksesta perheen tilanteessa, kuten esimerkiksi vanhemman sairastumisesta, työttömyydestä tai päihde- ja mielenterveysongelmista. Muutosten myötä perheen taloudellinen tilanne saattoi heikentyä, joka joissain kirjoituksissa johti muihin ongelmiin. Lapset joutuivat joka tapauksessa sopeutumaan muutoksiin. Osa kirjoittajista kertoi yleisesti negatiiviseksi ymmärretyistä tilanteista, kuten perheen vanhempien työttömyydestä, mutta ei raportoinut tilanteessa tapahtuneen muutosta

aiempaan, vaan kuvaili tilannetta sinänsä stabiiliksi. Osassa kirjoituksia perheen vanhempien tilanteessa oli useita tekijöitä, jotka nähtiin kielteisessä valossa. Osa kirjoittajista muistelee, että he itse pyrkivät lapsina peittämään perheen köyhyyttä ja huonoja oloja.

Seuraavassa aineistokatkelmassa laman seurauksena köyhtyneen perheen lapsi muistelee, miten perheen isän yrityksen konkurssi vaikutti perheen elämään. Konkurssin myötä taloudellisen tilanteen heikkeneminen näkyi lasten elämässä esimerkiksi piileskelynä ”isolta pahalta verokarhulta”. Kirjoittaja kertoo myös ottaneensa aktiivisen roolin perheen taloudellisen tilanteen kohenemiseksi. Hän kirjoitti myyneensä pois omat lelunsa, jottei perheen olisi tarvinnut muuttaa pois kotoaan. Kirjoittajan pikkusisko oli pyytänyt äitiään kirjoittamaan ”resipuntille” perheen tilanteesta, ettei perheen tarvitsi muuttaa kotoaan.

Me seurattiin joskus ikkunasta tuleeko iso paha verokarhu kylään ja me leikittiin ettei me olla kotona sammuttamalla valot ja hiippailemalla kumarassa. Sitten ne halusi isin rakentaman talon ja meidän auton ja peräkärryn. Pikkusisko sano äitille, että kirjota resipuntille, ettei meidän tarvitsisi lähteä. Äiti kirjoitti, mutta se ei vastannut. Minä myin pois kaikki hienot lelut, että me voitaisiin jäädä. Meidän täytyi silti lähteä pois. Me otettiin mukaan kaikki mikä meidän talosta lähti irti, melkein vietiin vessanpönttökin. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus S290)

Eräs kirjoittaja kertoi, kuinka köyhyys kulki mukana vauvaikäisestä alkaen. Toisen vanhemman sairastuminen oli vaikuttamassa perheen köyhtymiseen. Hän kirjoitti käyttäneensä ensimmäiset viikkorahansa vaikeassa tilanteessa olleiden vanhempiensa auttamiseen sen sijaan että olisi käyttänyt rahansa omiin mielitekoihinsa kuten makeisiin.

Opin jo pienenä, millaista on köyhän elämä. Isäni sairastui vakavasti ollessani puolivuotias ja hän jäi sairauseläkkeelle ja äitini meni opiskelemaan. Opin siinä, ettei voi kaikkea saada mitä haluaa. Arvatkaapas, mitä ostin ensimmäisellä viikkorahalla? En ostanut karkkia, ostin maitotölkin. Halusin auttaa vanhempiani.” (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus P002)

Seuraavassa katkelmassa keskiluokkainen tai riittävän hyvin toimeentuleva perhe ajautui köyhyyteen, mikä näkyi perheen elämässä monin tavoin. Kirjoittaja muisteli aikaa, jolloin perheen taloudellinen tilanne oli vielä hyvä ja heillä oli varaa esimerkiksi herkkuihin kuten Jacky -vanukkaisiin. Perheen taloudellinen tilanne heikkeni

kirjoittajan mukaan monien tapahtumien seurauksena. Perheen isä sairastui ja 1990-lama alkoi, josta seurasi työttömyys. Ruokaa ei enää ollut tarpeeksi, eikä liioin Jacky-vanukkaitakaan.

Mutta sitten isi sairastui, eikä pystynyt juurikaan tekemään työtä. Jouduttiin ottamaan lainaa leikkausta varten, firma lähestyi konkurssia, oli pakko taas muuttaa. Rakas kotimme arvokkaalla Uudellamaalla meni nopeasti kaupaksi, ja niinpä isi ja äiti veivät lapsensa ja lampaansa Itä-Suomeen. Siellä talot olivat halpoja ja entisestä kodista saatujen rahojen turvin talouden piti tasoittua taas. Vaan sitten tuli 90-luvun lama. Uudella paikkakunnalla isin oli vaikea saada urakoita, ja hän oli monet talvet työttömänä. Oli turhaa enää haaveilla Jacky -vanukkaista, kun ei ollut rahaa edes oikeaan ruokaan. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus 289)

Seuraavassa aineistokatkelmassa perheen taloudellinen tilanne on heikentynyt huomattavasti isän sairastumisen ja sairauseläkkeelle jäämisen vuoksi. Kirjoittaja oli syntynyt 1960-luvulla, jolloin suurin osa perheen tuloista tuli yleensä vielä perheen miehiltä:

Ensimmäiset kokemukset köyhyydestä muistan lapsuudestani. Ollessani kahdeksanvuotias, isäni sairastui vakavasti ja joutui sairaseläkkeelle nuorena, perheemme tulot romahtivat hetkessä alle sen millä pystyy tulemaan toimeen. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, P361)

Seuraavan katkelman kirjoittaja on ollut kirjoitushetkellä vasta 18-vuotias, joten muistot eivät sijoitu kirjoittajan elämänkaareissa kauas. Kirjoittaja asui pitkään äitinsä ja siskonsa kanssa. Kirjoittaja kertoo kuinka hän ei edes muista sellaista aikaa, jolloin hän ei joutunut huolehtimaan äidistään siskonsa kanssa. Hän ei myöskään muista aikaa, jolloin vanhemmat olivat vielä yhdessä. Kirjoittaja kuitenkin kertoo, että köyhyys ja perheen vaikeudet alkoivat vanhempien erotessa. Kirjoittaja muistaa sen, että hänen äitinsä masentui erosta ja tuli tämän lisäksi irtisanotuksi työstään.

Se lähti, kun me oltiin siskon kans pieniä. Eikä mikään enää koskaan palannut normaaliin uomaansa. Mutsi masentu ja sai lopulta potkut koko duunista. Vähän aikaa se oli siivoojana jossain tehtaalla, mut ei se sitäkään kauaa jaksanu. Sillon se alotti seinien laskemisen. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus S102)

Osa kirjoittajista koki kiusaamista esimerkiksi likaisista tai halvoista vaatteista, mistä

aiheutui kokemus ulossulkemisesta. Moni kirjoittaja koki jääneensä paitsi normaaleiksi koetuista asioista kuten maksullisiin harrastuksiin osallistumisesta, leikeistä tai lomamatkoista. Ulossulkemisen kokemuksesta ja normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämisestä kertoi kirjoittaja, jonka kaverit vaihtelivat tarroja tarravihkoihinsa, eikä kirjoittaja pystynyt itse osallistumaan tarrojen vaihteluun. Kirjoittajan tarravihko oli huonoin ja halvin, eikä kerran liimattuja tarroja voinut enää irrottaa vihkosta, ja näin vaihtelu ei ollut mahdollista. Hän myös kirjoitti omistaneensa roskalavalta löydetyn pyörän, jolla ei voinut ajaa, koska aina pyörää käytettäessä ilma tyhjeni sen renkaista. Kirjoittajan muistelusta välittyy, kuinka hän koki mahdollisuutensa osallistua heikommiksi kuin muiden lasten mahdollisuudet.

Välitunneilla en voinut osallistua toisten tyttöjen kanssa tarrojen vaihtamiseen, koska halvin tarravihko oli laatuaan sellainen, ettei kerran liimattuja tarroja voinut enää irrottaa. Roskalavalta löydetyllä polkupyörällä ei voinut ajaa, koska ilmat eivät pysyneet renkaissa. Kaupasta ostettiin tarjouten mukaan aina halpoja tai muuten niukkoja tuotteita. Light-mehu kelpasi äidin ostoskoriin, vaikka kerran vahingossa huomasi, ettei se ollut mehuhyllyn halvin. Minä ymmärsin kyllä rahanpuutteen, mutta joskus arvelin koko elämämme tähtäävän ainoastaan kurjuuden maksimointiin. (Vuoden 2019 kirjoituskilpailu, kirjoitus 26)

1960-luvulla lapsuuttaan elänyt kirjoittaja muisteli, miten hän joutui omassa lapsuudessaan tinkimään asioista, jotka muille olivat normaaleja. Hän kasvoi yksinhuoltajaäidin kanssa, ja kirjoittajan äidin oli välttämätöntä tehdä paljon töitä, jotta perhe tuli toimeen. Kirjoittaja kertoi, kuinka hän joutui sairastamaan joko sairaalassa tai tuntemattomien perheiden luona, koska äidin oli pakko käydä töissä myös lapsen sairastaessa. Aineistokatkelmassa hän kirjoittaa kuinka hänellä ei ollut mahdollisuutta osallistua harrastuksiin eikä hän voinut osallistua koulun luokkaretkiin.

Monista luokan retkistä oli jäätävä pois, sillä ei tullut kuuloonkaan, että äidillä olisi ollut varaa sellaiseen. Koskaan en myöskään voinut harrastaa mitään, niin kuin muut. Ei ollut rahaa ja jäin hyvin katkeraksi. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus P210)

Vuoden 2006 kirjoituskilpailuun osallistunut henkilö vertaa omia harrastuksiaan toisten lasten harrastuksiin. Toiset saivat käydä kesäleireillä, mutta kirjoittajan perheen harrastus oli suunnistus, koska se oli edullista.

Muut kävivät hauskoilla kesäleireillä, meidän perheessä suunnistettiin, koska se oli halpa ja hyvä harrastus. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus S056)

Seuraavassa aineistokatkelmassa toinen kirjoittaja muistelee, kuinka palmusunnuntai meni pääsiäisvirpojen välttelyyn. Lisäksi kirjoittaja oli joutunut epämieluisaan asemaan harrastukseensa liittyvien maksamattomien laskujen vuoksi:

Lapsena perheen köyhyys näkyi pääsiäisvirpojen välttelynä, luottokorttien käyttönä ja siinä kuinka lapsi joutui selittämään maksamattomia ratsastustuntimaksuja ratsastuksenopettajalle. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, P220)

5.3 Lapsuudessa koettu köyhyys oli tunnetta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta

Kirjoittajien kokemukset lapsuudessa eletystä köyhyydestä näyttäytyivät tunteina oman itsen ja perheen kelpaamattomuudesta. Muisteluissa köyhyyteen liittyi erilaisia negatiivisia tunteita koskien omaa itseä, omaa perhettä ja materiaa, kuten omaa kotia tai vaatteita. Omaa itseä ja perhettä verrattiin muihin lapsiin ja heidän perheisiinsä. Kirjoittajat kertoivat häpeän, pelon, kateuden ja syyllisyyden tunteista, joita heille heräsi köyhyyden vuoksi. Aineistossa eniten toistuivat kirjoittajien häpeän kokemukset. Häpeä liittyi esimerkiksi kirjoittajien omaan lapsuudenkotiin sen vaatimattomuuden, tilan ahtauden tai likaisuuden vuoksi. Häpeää koettiin omasta perheestä ja omista vaatteista. Jotkut kertoivat hävenneensä itseään. Osa kirjoitti kokeneensa syyllisyyttä toivottuaan jotakin, vaikka tiesi ettei perheellä ollut siihen varaa. Osa pelkäsi perheen taloudellisen tilanteen puolesta. Osa pelkäsi ruoan loppuvan. Toiset pelkäsivät, etteivät vanhemmat enää jaksaa perheen tilannetta. Moni kertoi kateuden tunteista koskien toisten lasten koteja ja toisten täydellisiltä vaikuttaneita perheitä. Osa kertoi toivon syyttymisestä ja sammumisesta kerta toisensa jälkeen.

Seuraavassa aineisto-otteessa kirjoittaja muistelee häpeää, jota koki omasta kodistaan, äidistään ja siitä ettei kotona ollut mitään tarjottavaa välipalaksi kuten muiden lasten kotona. Kirjoittaja kertoo myös äitinsä alkoholiongelmasta ja siitä, kuinka äiti saattoi olla useita päiviä poissa kotoa. Kirjoittaja muistelee, että palasi mieluummin yksin kotiin koulusta välttyäkseen häpeän tunteilta:

Todellisuus oli toinen, en mä uskaltanu pyytää mun ystäviä kylään, hävetti miltä koti näytti jos äiti oli taas ryypänny, tai sit äitiä ei ollu näkyny taas moneen päivään ja hävetti kun ei ollu tarjota välipalaa koulun jälkeen niinkun muiden kotona. Ja mielummin mä tulin yksin kotiin, mä sain rauhassa odottaa tuleeks´ mun äiti, mä sain rauhassa syödä ne näkkileivät jotka mä koulusta varastin. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu 2006, S174)

Seuraavassa katkelmassa kirjoittaja muistelee kokeneensa ensimmäistä kertaa häpeää köyhyydestään suututtaessaan isosiskonsa ilmoittamalla kovaäänisesti perheen käyvän säännöllisesti kunnan sosiaalitoimistossa. Kirjoittajan muistelun perusteella hän ei itse vielä tuolloin ymmärtänyt miksi perhe kävi sosiaalitoimistossa. Kirjoittajan kertoman mukaan hän oppi kokemaan häpeää perheensä köyhyydestä isosiskonsa reaktion perusteella.

Jos tein matkaa vain äidin tai vanhempien siskojeni kanssa, pääsin usein pyörän tarakalle istumaan. Vanhempi siskoistani kieltäytyi kuitenkin erään tapauksen jälkeen lähtemästä kaupungille kanssani. Olin isossa lapsikatraassa oppinut kovaääniseksi. Istuin sisareni pyörän tarakalla, osoitin erästä taloa sormellani ja kailotin viattomasti: "Tuolla me käydään joka päivä äidin kanssa." En tiennyt mikä talo se oli, mutta sisareni kyllä tiesi, ja niin tiesivät myös muut ympärillämme olevat ihmiset. Saimme pitkiä katseita peräämme ja isosiskoni oli minulle hyvin vihainen vielä kotiin tullessammekin. Tietenkin tuo talo oli sosiaalitoimisto. Se oli ensimmäinen kerta, kun jouduin tuntemaan häpeää köyhyydestämme. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, Kirjoitus P367)

1960-luvulla syntynyt kirjoittaja muistelee miten 1960-luvulla ei ollut saatavissa avustuksia tai sitten heidän perheensä ei hakenut avustuksia siksi että perheen äiti häpesi köyhyyttä. Kirjoittaja muistelee lapsuudessa kokemaansa köyhyyttä nimenomaan häpeänä. Seuraavassa katkelmassa kirjoittaja kuvailee miltä tuntui ostaa kaupasta ruokaa laskulle ja miten kirjoittaja koki laskulle ostamisen leimautumisena. Kirjoituksesta välittyy myös kokemus siitä, että oma perhe oli joutunut epäreiluun tilanteeseen, jossa heidän heikko taloudellinen tilanteensa on heistä riippumattomista syistä julkista. Kirjoittaja kokee olleensa "merkitty", mikä aiheutti häpeän ja syyllisyyden tunteita. Kirjoittaja koki köyhyyden julkisuuden vääräksi ja epäreiluksi.

Muistan kuinka ostimme maitokaupasta laskulle. Kassan vieressä oli kapea musta kannellinen laatikko, jossa köyhillä ihmisillä oli tilikortti. Vaaleankeltaiseen tai vihreään pahvikorttiin merkittiin ostosten loppusummat kuulakärkikynällä. Muistan tunteneeni sekä syyllisyyttä että häpeää ensin äitini puolesta, ja myöhemmin koko perheen puolesta, kun

kävin ostoksilla. Tunsin olevani jotenkin merkitty ja minua harmitti se, ettei mielestäni kenellekään kuulunut meidän ostosten vartiointi. Joka kerta kun piirsin puumerkkini kortin riveille, ahdistus oli suuri. Mitä pidempi lasku jo oli, sitä nolompaa se oli. (Kirjoituskilpailu 2006, kirjoitus P361)

Seuraavassa katkelmassa 1970-luvulla lapsuuttaan elänyt kirjoittaja kertoo, miten hän tunsu kateutta luokkatoveriaan kohtaan, koska tämä asui omakotitalossa ja luokkatoverin vanhemmat työskentelivät kirjoittajan arvion mukaan hyvissä ammateissa. Kirjoittaja itse asui vanhempiansa ja muun perheensä kanssa tiloiltaan ahtaassa asunnossa ja perheen tulotasoa kirjoittaja kuvailee vaatimattomaksi. Muistelossaan kirjoittaja kuvailee myös, miten luokkatoverin käytöstavat ja aikuismainen pukeutuminen herättivät kateuden tunteita.

Yläasteella tulin tietoisiksi siitä, että jotkut luokkatoverini asuivat omakotitalossa. Omakotitalo oli mielestäni suoranaista rikkautta. Luokan suosituimmat tytöt ja pojat olivat juuri näitä omakotitalossa asujia. Erityisesti kadehdin yhtä luokkatoveriani, joka asui tiilitalossa ja jonka vanhemmat olivat hyvissä ammateissa. Tyttö pukeutui neuletakkeihin kuin keski-ikäiset ja hänellä oli hyvät käytöstavat. Meillä kotona ei koskaan ollut kutsuja, joten olin epävarma omista käytöstavoistani. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus P080)

Vaikeita tunteita saattoi herätä ulkopuolelta katseltuna varsin vähäpätöisiltäkin vaikuttavista tapahtumista. Kyseiset tapahtumat kuitenkin olivat säilyneet muistelijoiden mielessä merkityksellisinä kokemuksina aikuisikään saakka. Seuraavassa esimerkissä kirjoittaja kuvailee kateutta kavereiden eväistä. Katkelmassa kirjoittaja kertoo, miten hän myös valehteli, ettei oikeasti haluaisikaan sellaisia eväitä kuin kavereilla ja että leivän syöminen ilman päällisiä onkin itseasiassa omista mieltymyksistä johtuvaa.

Naapurin lapsilla on retkieväänä vaaleaa leipää ja sen päällä makkaraa ja juustoa. Katson leipää ja olen kateellinen, minullakin tekisi mieli tuollaista. En varmaan olisi huomannut tulla leivästä kateelliseksi, elleivät muut lapset olisi kysyneet sitä minulta. Että miten sinä voit syödä sitä ihan paljaaltaan? Minä tietysti vastaan, etten edes tykkää makkarasta ja juustosta, minusta tämä on parasta näin. Minusta tuntuu, että he tietävät minun valehtelevan. (Vuoden 2006 kirjoituskilpailu, kirjoitus P066)

Toinen kirjoittaja muistelee miten hän pääsi 6-vuotiaana vihdoinkin päiväkotiin. Kirjoittaja kertoo odottaneensa päiväkotii menoa kauan. Hänen toiveenaan oli saada tietynlaiset

tossut, jotta hän olisi voinut sekä omasta että muiden lasten mielestä kuulua "normaaleiden" lasten joukkoon. Kuusivuotiaan toiveet eivät kuitenkaan toteutuneet ja kirjoittaja kuvailee aloittaneensa esikoulun "halvoissa sukkamokkasiineissa". Kirjoittaja kertoo pienen tytön toivon heräämistä ja sen sammumista, mihin hän kirjoituksessaan myös muissa lapsuuden ja nuoruuden vaiheessa viittaa.

Tieto sisätossujen hankkimisesta herätti minussa innostuksen ja toivon. Olin nähnyt Aholaidan ikkunassa samanlaisia kerhotossuja kuin kirkon kerhon tavallisilla lapsilla ja vannottanut äitiäni, että juuri sellaiset minullekin täytyy ostaa. Tintti-tarhatossut ehdottomasti, eikä niitä halvempia, mutta epäkäytännöllisiä sukkamokkasiineja. Tintti-tarhatossut edustivat kuusivuotiaalle minulle normaalia elämää ja huolenpitoa. Innokkaista ponnisteluistani huolimatta kävi kuitenkin niin, että minä aloitin opintopolkuni esikoulussa halvoissa sukkamokkasiineissa. (Vuoden 2019 kirjoituskilpailu, kirjoitus 26)

Eräs kirjoittaja kuvailee, kuinka lapsuudessa koettu köyhyys on jäänyt asumaan häneen, eikä tunne ole poistunut, vaikka ulkoiset puitteet ovat muuttuneet ja elämä on nykyään keskiluokkaista ja vakaata. Hän kokee köyhyiden merkitsevän itselle häpeää, joka elää vahvana, vaikka hän onkin aikuisena saavuttanut kohtalaisen tulotason. Se, mitä on kokenut lapsuudessa ja millaiseksi on silloin identifioitunut, on jäänyt pysyväksi kokemukseksi omasta itsestä.

Köyhyys merkitsee minulle häpeää. Se merkitsee sitä, että olen yhä uudelleen väärä ihminen väärässä paikassa väärään aikaan. Se on kykyä tunnistaa paremmat ihmiset ja painaa katseensa alas, se on pelkoa kiinnijäämisestä. Köyhyys on jatkuva, painava tunne siitä, että minä en kuulu tänne, minulla ei ole oikeutta olla näiden ihmisten kanssa, minä kuitenkin jossain vaiheessa romahdan. Köyhyys on sitä, että vaikka taloudellinen tilanne jossain vaiheessa paranisikin, tieto osattomuudesta ja ulkopuolisuudesta pysyy tiukasti kiinni. Köyhyys on niin syvälle nahkaani tatuoituna, että uskon sen näkyvän kasvojeni ilmeistä, puheistani, ruumiini asennoistakin. Köyhyys on juurtunut olemukseeni sillä tavalla, etten koskaan voi esittää uskottavasti hyvinvoivan osaa. (Vuoden 2019 kirjoituskilpailu, kirjoitus 50)

6 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä luvussa tehdään yhteenveto tutkimuksen tuloksista suhteessa aiempaan tutkimuskirjallisuuteen ja tutkimuksen tietoteoreettiseen perustaan. Tutkielma oli laadullinen tutkimus, jonka tavoitteena oli saavuttaa ymmärrys siitä, mitä lapsuudessa koettu köyhyys oli köyhyyttä kokeneen omasta näkökulmasta. Lapsuuden köyhyysmuistot sijoittuivat 1960-luvulta 2000-luvulle. Tutkielmassa hyödynnettiin kahta valmista kirjoituskilpailuaineistoa: Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2019 (FSD3475) sekä Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2006 (FSD2413). Kirjoittajista suurin osa oli aikuisia ja lapsuuden köyhyyskokemukset olivat kirjoittajien muistelmia heidän omasta lapsuudestaan. Tutkimuksen teoreettinen tausta on lapsikeskeisessä laadullisessa lapsiköyhyydetutkimuksessa sekä muistitietotutkimuksessa. Aineiston analyysi tehtiin refleksiivisenä teema-analyysinä. Tutkimus erosi lähtökohdiltaan aikaisemmasta lapsiköyhyydetutkimuksesta siltä osin, että aineisto perustui muistitietoon. Tutkimuksen tuloksena syntyi kolme teemaa vastaukseksi tutkimuskysymykseeni ”Mitä oli lapsuudessa koettu köyhyys muistelijoiden mukaan?”. Teemat olivat: ”Lapsuudessa koettu köyhyys oli materiaalista puutetta”, ”Lapsuudessa koettu köyhyys oli sosiaalisen tuen puutetta” ja ”Lapsuudessa koettu köyhyys oli koke-musta oman itsen ja oman perheen kelpaamattomuudesta.”

Materiaalinen puute näkyi tässä tutkimuksessa käytettyjen ja huonokuntoisten vaatteiden tai asusteiden käyttönä, heikkoina ja ahtaina asuinoloina, nälän kokemisena ja yksipuolisena ravintona. Vaatteiden merkitys lapsuudessa ja nuoruudessa on mahdollisesti siksi tärkeää, että vaatteet ovat helposti ulkopuolisen arvioitavissa. Vaatteilla on lapsille ja etenkin nuorille suuri symbolinen merkitys. Lapset ja nuoret ajattelevat, että vaatteet ja kengät kertovat siitä, keitä he itse ovat (Harju ja Thorod 2010, 289; Mäkinen ym. 2024, 18). Köyhyys uhkaa tätä identiteetin rakennusprosessia (Mäkinen ym. 2024, 18). Heikot asuinolot korostuivat lähes yksinomaan vuoden 2006 kirjoituskilpailun kirjoituksissa, eikä juurikaan vuoden 2019 kirjoituskilpailun kirjoituksissa. Yhtenä luonnollisena selityksenä tähän lienee se, että vuoden 2006 kirjoituksia oli huomattavasti enemmän kuin vuoden 2019 kirjoituskilpailun kirjoituksia. Myös asumisen olot ovat kohentuneet viime vuosikymmeninä, mikä todennäköisesti näkyi vuoden 2019 kirjoituskilpailun heikkojen asuinolojen kuvaamisen vähyytenä. 1960-luvulla eläneiden lasten asuinolot saattoivat olla nykystandardeilla mitattuna alkeelliset. 1960- ja 1970-luvuilla

joka taloudessa ei ollut sisävessaa, vesi saatettiin hakea kaivosta ja asunnoissa saattoi olla etenkin talvella kylmä. Joissakin 1980-luvun lapsuusmuistoissa on vielä vastaavanlaisia kokemuksia, mutta 1970-luvun jälkeen suurimmat haasteet asumisen osalta koettiin tilanahtauden vuoksi. Aiemmissa lapsiköyhyystutkimuksissa asuinolojen merkitys köyhyyskokemuksille on ollut merkittävä. Sartin, Schalkersin ja Deddingin (2015, 538–539) tutkimuksessa 8–12-vuotiaat lapset kokivat oman kodin tilan puutteen johtavan siihen, että he usein leikkivät ystäviensä kanssa ulkona ja julkisilla paikoilla. Mäkinen ym. (2024, 17) raportissa lapset niin ikään raportoivat tilanahtaudesta ja kodin tavaroiden huonokuntoisuudesta. Harjun ja Thorodin tutkimuksessa tilanpuute tuli esiin siinä, ettei lapsilla ollut omia huoneita (2010, 290). Yksinhuoltajaperheitä tutkineet Walker ym. (2008, 434–435) toivat esiin, että osassa yksinhuoltajaperheiden kodeista oli heikosti tilaa lasten leikeille ja osa lapsista ei halunnut kutsua kavereitaan yöksi kylään. Myös tässä aineistossa kirjoittajat kertoivat, kuinka he välttelivät tuomasta kavereita kotiin, ja osa kirjoittajista kertoi hävenneensä kotiaan.

Vaikka Suomessa köyhyiden nähdään olevan pääosin suhteellista, muisteli osa kirjoituskilpailuihin kirjoittaneista eläneensä nälässä. Myös vuonna 2024 julkaistussa Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiön tutkimuksessa ”Köyhyys on mahdollisuuksien puutetta” kerrotaan, että osa tutkimukseen osallistuneista lapsista eli nälässä (Mäkinen ym. 2024, 17). Sen sijaan norjalaisia ja ruotsalaisia lapsia haastatelleet Harju ja Thorod (2010, 290) kuvasivat omassa tutkimuksessaan, että perheillä oli kyllä aina jotain ruokaa, mutta välillä oltiin tilanteessa, jossa lämmintä ruokaa ei ollut tarjolla, vaan lapset söivät vain leipää ja esimerkiksi muroja. Myös tässä tutkielmassa käytetyssä aineistossa oli paljon muisteluita yksipuolisesta ruoasta. Monelle kouluruokailu tarkoitti päivän ainoaa lämmintä ruokaa ja moni koki kiitollisuutta kouluruokailun mahdollisuudesta. Pelastakaa Lapset ry:n toteuttamassa ”Lapsen Ääni” -kyselyssä oman perheensä määritteli pienituloiseksi seitsemäntoista prosenttia vastaajista. Pienituloiseksi oman perheensä määritelleistä yhdeksäntoista prosenttia koki, ettei heillä ollut kotonaan riittävästi ja säännöllisesti ruokaa. Myös lapsiperheiden osuuden nousu 40 prosenttiin leipäjonon kävijöistä kertoo siitä, että lapsiperheiden tulot eivät riitä menoihin (Laihiala 2020, 90).

Sosiaalisen tuen puute kuvaa sitä, että kirjoittajat jäivät vaille sitä tukea mitä he olisivat lapsina tarvinneet. Lasten sosiaalinen vastuunotto näkyi kirjoituksissa raha-asioista

huolehtimisena sekä myös konkreettisina vaikuttamisyriytyksinä perheen taloudellisen tilanteen kohentamiseksi. Moni kirjoittaja muisteli huolehtineensa riittävätkö perheen rahat elämiseen ja useat lapset kokivat stressiä heikon taloudellisen tilanteen vuoksi. Perheiden taloudellisen tilanteen ollessa heikko lapset tunsivat huolta, koska kokivat etteivät vanhemmat kyenneet turvaamaan taloutta. Kirjoittajat muistelivat, että he esimerkiksi pyrkivät tekemään ansiotyötä ja säästämään viikkorahoistaan kohentaakseen perheen taloudellista tilannetta. Samankaltaisia havaintoja lasten sosiaalisesta vastuunotosta tekivät myös Harju ja Thorod (2010, 289–291) haastatellessaan norjalaisia ja ruotsalaisia lapsia. Heidän tutkimukseensa osallistuneet lapset kertoivat siitä, miten he olisivat toivoneet saavansa työn, jolla olisivat maksaneet vanhempien velkoja, jotta perhe olisi voinut ostaa asunnon (Harju ja Thorod 2010, 290). Lisäksi lapset säästivät viikkorahastaan, jos sellaista saivat, ja pyrkivät osallistumaan välttämättömiin ostoksiin omilla rahoillaan (Harju & Thorod 2010, 290–291.) Mäkinen ym. (2024, 18) kirjoittavat, että lapset kokivat stressiä perheensä taloudellisesta tilanteesta. Hooper ym. (2007, 56, 59) totesivat, että hyvin pienetkin lapset tunsivat huolta perheen taloudellisesta tilanteesta. Yksinhuoltajaperheiden lapsia haastatelleet Walker ym. (2008, 434) kirjoittivat, miten erityisesti jo hieman vanhemmat lapset olivat hyvin tietoisia perheensä taloudellisesta tilanteesta ja vertasivat sitä muiden lasten perheiden tilanteeseen. Toikan ja Haanpään (2020, 136–140) tutkimuksessa noin viidesosa lapsista arvioi hyvinvointinsa huonoksi, jos he joutuivat huolehtimaan perheensä taloudellisesta tilanteesta.

Sosiaalisen tuen puute näkyi siinä, miten kirjoittajat kertoivat jääneensä paitsi sellaisista asioista, joista muut lapset pääsivät osallisiksi. Kirjoittajat vertasivat esimerkiksi omia mahdollisuuksiaan harrastaa muiden lasten vastaaviin mahdollisuuksiin. Osaa lapsista kiusattiin köyhyyden vuoksi, ja heidät suljettiin ulos muiden joukosta. Mäkinen ym. (2024, 18) kirjoittavat samasta ilmiöstä, jossa omaa tilannetta ja mahdollisuuksia verrattiin toisten lasten mahdollisuuksiin. Myös Mäkinen ym. (2024, 18) kirjoittavat, että lapset kokivat itsensä ulkopuolisiksi, koska he jäivät paitsi sellaisesta toiminnasta, johon toiset lapset pääsivät mukaan. Toiset lapset nähtiin ”tavallisina”, ja oma tilanne siitä poikkeavana (Mäkinen 2024, 18). Myös Ridge kuvailee miten brittitutkimuksissa haastatellut lapset eivät kokeneet kuulevansa joukkoon, koska he eivät omistaneet toivomiaan vaatteita, leluja, pyöriä tai pelejä. He kokivat jäävänsä ulkopuolelle ja tunsivat itsensä riittämättömiksi (Ridge 2011, 74–76). Tässä tutkielmassa käytetyssä aineistossa moni kirjoitti joutuneensa kiusatuksi

köyhyytensä vuoksi. Myös useassa muussa aikaisemmin julkaistussa tutkimuksessa kerrotaan kiusatuksi tulemisesta. Vaatteiden merkityksen korostuminen lapsuuttaan muistelleilla vastaa Elliotin ja Leonardin tutkimuksen tuloksia, jossa lapset ja nuoret kertoivat merkkivaatteiden omistamisen tärkeydestä kiusaamiselta suojautumiseksi (Elliot & Leonard 2004, 347). Crowley'n ja Vulliamyn (2007, 11–12) sekä Sartin, Schalkersin ja Dedingin (2015, 539–540) tutkimuksen tuloksissa todetaan lasten joutuneen kiusatuksi köyhyytensä vuoksi. Crowley'n ja Vullamyn (2007, 11–12) mukaan merkkivaatteiden omistaminen ehkäisi kiusatuksi joutumista. Sosiaalisen tuen puute oli myös haastaviin ja monesti muuttuneisiin tilanteisiin sopeutumista. Moni kirjoittaja kertoi köyhyyden alkaneen jostain tapahtumasta tai muutoksesta perheen elämässä. Heillä ei ollut mahdollisuutta vaikuttaa perhetilanteessa tapahtuneisiin muutoksiin, kuten vanhempien työttömyyteen, sairastumisiin tai liialliseen päihteiden käyttöön.

Tunne oman itsen ja perheen kelpaattomuudesta liittyi erilaisiin kielteisiin tunteisiin koskien itseä, perhettä, ja materiaa kuten omaa kotia tai vaatteita. Muistelmissa kirjoittajat kertovat muun muassa häpeän, syyllisyyden, pelon ja kateuden tunteista, joita köyhyys heissä herätti. Tunne oman itsen ja perheen kelpaamattomuudesta ilmeni erityisesti häpeän kokemuksena. Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu köyhissä perheissä eläneiden lasten kokeneen pelon, häpeän, ahdistuksen, vihan ja surun tunteita (Ridge 2011, 73; Crowley ja Vulliamy 2007, 24–25). Hooperin ym. (2007, 56, 59) mukaan perheen vanhempien ollessa stressaantuneita, myös lapset tunsivat itsensä stressaantuneiksi. Harjun ja Thorodin (2010, 291) tutkimuksessa jotkut lapset saattoivat olla esimerkiksi hyvin huolestuneita ja ahdistuneita siitä, joutuuko perhe luopumaan kodistaan. Mäkisen ym. (2024, 18) tutkimukseen osallistuneista lapsista osa tunsu kateutta muiden lasten mahdollisuuksista ja osa koki syyllisyyden tunteita, jos heihin käytettiin rahaa. Jo ala-asteikäiset lapset saattoivat tuntea vahvaa stressiä perheen taloudellisen tilanteen vuoksi (Mäkinen 2024, 18). Kirjoituskilpailuihin kirjoittaneista jo aikuistuneista henkilöistä jotkut kertoivat siitä, miten he tunsivat jääneensä köyhiksi ja muita huonommiksi, vaikka eivät enää objektiivisesti arvoituna olleet pienituloisia.

Tutkielmassa käytetty aineisto oli kirjoittajien muistelua omasta lapsuudestaan. Muistitietoaineistolle tyypillisesti kyse on siitä, että kirjoittajat ovat kertoneet siitä, mitä he kokevat tässä hetkessä merkitykselliseksi (Miettunen 2014, 170). Muistelu on kerto-

musta, jossa kirjoittajat ovat mahdollisesti taustoittaneet nykyistä tilannettaan menneisyyden tapahtumilla (Korkiakangas 1996, 36). On mahdollista, että kirjoittajien muistot ovat muokkautuneet tai sekoittuneet tai muistot voivat olla saaneet alkunsa toisten kertomuksista (Ukkonen 2000, 86; Hyvärinen 2014, 33–34). Muisteluun perustuvan aineiston rajoitukset huomioiden tämän tutkimuksen tulokset vastaavat kuitenkin monilta osin aiempien tutkimusten tuloksia lapsuudessa koetusta köyhyydestä. Teemoiksi rakentuneet materiaallinen puute, sosiaalisen tuen puute sekä tunne oman itsen ja perheen kelpaamattomuudesta limittyvät monissa tapauksissa toisiinsa, joka on omalta osaltaan tehnyt analyysistä haastavaa. Esimerkiksi materiaallinen puute, kuten puhtauden ja ehjien vaatteiden puute, saattoi saada aikaan häpeän tunnetta tai kokemusta erilaisuudesta. Lisäksi se saattoi vaikuttaa siihen, että lapsi jäi ulkopuolelle tai häntä kiusattiin. Kykenemättömyys osallistua esimerkiksi harrastuksiin saattoi saada aikaan kokemuksen normaaliksi koetun ulkopuolelle jäämisestä ja tämä saattoi edelleen johdattaa kielteisten tunteiden kokemiseen. Lapsuudessa koettu köyhyys ulottui kirjoittajien lapsuuteen kokonaisvaltaisesti.

7 Pohdinta

Tässä tutkielmassa analysoitiin niitä lapsuusmuistoja, jotka sijoituivat 1960-luvulta 2000-luvulle. Lapsuudessa koetusta köyhyydestä olisi saanut todennäköisesti laajemman kuvan, mikäli analysoitavaksi valittua aineistoa ei olisi rajannut ajallisesti tiettyyn jaksoon. Sota-ajan ja jälleenrakennuksen vuosien lapsuusmuistot nähtiin erityislaatuisiksi ajoiksi Suomen historiassa, joten ne päätettiin rajata tutkimuksesta ulos. Jos aineiston rajaus olisi käsittänyt lyhyemmän ajanjakson, olisi mahdollisesti saanut tarkemman kuvan tietyn ajanjakson köyhyykokemuksista. Tavoitteena oli saada analysoitavaksi riittävän monta kertomusta, joissa käsiteltiin lapsuudessa koettua köyhyyttä. Mikäli analysoitavaksi valittua aineistoa olisi rajannut tiukemmalla aikarajauksella, olisi mahdollisesti menettänyt jotain tutkimuksen tavoitteen kannalta tärkeää.

Kuten aineiston analyysissa ja yhteenvedossa on esitetty, kirjoittajat muistelivat, miten he vertasivat omia mahdollisuuksiaan muiden lasten mahdollisuuksiin. Mielenkiintoista oli se, että moni kirjoittaja kertoi, että köyhyys realisoitui heille kouluun mennessä. Tämä on ymmärrettävää, koska koulussa vietetään suuri osa viikosta, eikä esimerkiksi esikouluopetus ole ollut vielä 2000-luvun alussakaan velvoittavaa. Myös köyhyyden maantieteellinen suhteellisuus, josta muun muassa Kallio ja Hakovirta (2020, 15) kirjoittavat, näkyi muistelijoiden kirjoituksissa siinä miten omaa ja muiden lasten köyhyyttä verrattiin toisiinsa. Esimerkiksi kirjoittajat saattoivat kertoa, ettei materiaallinen puute vaikuttanut heihin erityisen negatiivisesti, koska ”kaikki muutkin olivat köyhiä”. Myös Mäkinen ym. (2024, 18) kirjoittavat, että jos lapset asuivat hyvin toimeentulevien asuinalueella, he todennäköisemmin kokivat ulkopuolisuuden tunteita kuin ne, jotka asuivat pienissä ja taantuvissa teollisuuskaupungeissa. Tässä tutkielmassa käytetyssä aineistossa joidenkin kirjoituksissa tyväestö ja hyvin toimeentulevat jakautuivat luokahuoneissakin toisistaan erilleen. Tällaisissa tilanteissa oma köyhyys ei muistelijoiden kirjoituksissa saanut niin merkittävää osaa sosiaalisesti tai emotionaalisesti, koska samassa tilanteessa oli paljon muita lapsia.

Monen kirjoittajan muistelmassa on havaittavissa sosiaalisen tuen puutteen lisäksi myös sosiaalisen tuen muotoja, jotka vaikuttavat toimineen eräänlaisena puskurina köyhyyttä vastaan. Osan kohdalla oman perheenjäsenen tuki koettiin erityisen merki-

tykselliseksi muutoin haastavassa tilanteessa. Joidenkin kohdalla perheen ulkopuolelta saatu tuki oli muistelijoiden mukaan tärkeässä asemassa oman itsen ja perheen hyvinvoinnin kannalta. Esimerkiksi sukulaisten tai tuttavien apu tai ystävien vanhempien apu saattoi olla kirjoittajien muistelun perusteella ratkaisevan tärkeitä sekä siinä tilanteessa selviämisen kannalta että myös omien tulevaisuuden näkymien kannalta.

Muita heikommat mahdollisuudet toimia lapsena pienituloisessa perheessä saattoivat aiheuttaa katkeruutta, joka kirjoittajien kertomuksissa joissakin tapauksissa kohdistui ainakin epäsuorasti perheen huoltajiin. Suurimmasta osasta kirjoituksia välittyi se, että oma perhe koettiin tärkeäksi, eikä omia vanhempia syyllistetty perheen köyhyydestä. Kyse oli usein siitä, että lapset huolehtivat sekä perheensä taloudellisesta tilanteesta että vanhemmistaan. Monen muistelijan lapsuudessa köyhyys oli seurausta perheen vanhempien vaikeasta tilanteesta. Esimerkiksi sairastuminen, työttömäksi jääminen tai lama-aikana koettu konkurssi saattoivat saada aikaan sen, että aiemmin keskituloinen perhe putosi köyhyyteen. Lapsuuden muisteluissa moni kirjoitti, kuinka he lapsena huomasivat, että vanhemmat tinkivät omastaan, saadakseen lapsilleen hankittua parempaa ruokaa, kouluvaatteita tai muuta tarpeellista. Myös Mäkisen ym. tutkimuksessa raportoitiin samasta ilmiöstä (Mäkinen ym. 2024, 18). Lasten kokema sosiaalisen tuen puute on osa kokonaisuutta, jossa sekä lapset että vanhemmat toivoisivat enemmän hyvinvointia perheelleen, mutta heillä ei syystä tai toisesta ole mahdollisuutta parempaan ainakaan sillä hetkellä. Sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta ajateltuna lapsiperheköyhyyden vaikutukset ihmisten elämään näkyivät selkeästi kirjoituksissa, jotka kytkeytyvät taloudellisesta tilanteesta huolehtimiseen. Köyhyydessä huolen kantajina ovat sekä vanhemmat, että lapset.

Tutkielmassa esitetyt teemat ja johtopäätökset ovat omaa tulkintaani kirjoituksista muistitietotutkimuksen ja lapsuuden köyhyykokemusten viitekehyksessä. Luodut teemat kertovat asioista, joita muistelijat pitivät tulkintani mukaan merkityksellisenä lapsuusajan köyhyydestä kertoessaan. Toinen tutkija olisi voinut päätyä eri teemoihin ja kokea toiset asiat merkityksellisempinä. Tutkielmassa esiin nostamani teemat eivät kerro kaikkea lapsuudessa köyhyyttä kokeneiden elämästä, eivätkä ne kerro kaikkien lapsuudessa köyhyyttä kokeneiden elämästä. Niihin kuitenkin tiivistyy tulkintani mukaan tutkimuskysymyksen kannalta olennaisimpia muistoja vähävaraisessa perheessä eletystä lapsuudesta.

Tässä tutkielmassa ei tutkittu sitä, mitä lapsuudessa koettu köyhyys voi aiheuttaa henkilölle tulevaisuudessa. Aineiston kirjoitusten perusteella moni kuitenkin liittää kirjoitushetkessä kokemansa köyhyyden lapsuudessa koetun köyhyyden jatkumoksi. He kertovat identifioituneensa köyhiksi lapsuudessaan, ja kuvailevat köyhyyden ”jääneen heihin asumaan”. Vaikka he kirjoitushetkellä olivat keskituloisia, kokivat he itsensä edelleen köyhiksi. Huomioitavaa on, että kirjoituskilpailussa pyydettiin arjen köyhyyskokemuksia kaiken ikäisiltä ihmisiltä, eikä kirjoituskilpailussa pyydetty kirjoittajia muistelemaan lapsuuttaan. Tämän vuoksi vain murto-osassa kirjoituksia muisteltiin lapsuus-aikoja. On hyvin mahdollista, että koska kirjoituskilpailussa on pyydetty kirjoittamaan köyhyyskokemuksista, moni kirjoittajista on ollut kirjoitushetkellä pienituloisen. Erilaisesta sosioekonomisesta asemasta käsin lapsuuden köyhyysmuistot voisivat olla erilaisia. Jatkotutkimusta voisi tehdä esimerkiksi kirjoituskilpailuna tai haastattelututkimuksena, joka kohdentuisi nimenomaisesti lapsuudessa koetun köyhyyden muisteluun. Toinen jatkotutkimuksen kohde voisi olla se, miten lapsuudessa köyhyyttä kokeneet ajattelevat lapsuudessaan saamastaan tuesta ja millaisia merkityksiä he sille antavat. Tässä aineistossa kirjoittajien kertomuksista on havaittavissa viitteitä siitä, että esimerkiksi sisaruksilta tai kavereilta saatu tuki olisi koettu varsin merkitykselliseksi. Tutkimusta voisi tehdä myös siitä, millaista yhteiskunnallista tukea köyhyyttä lapsuudessa kokeneet ovat saaneet ja miten merkitykselliseksi he sen arvioivat.

Osa suomalaisista lapsista elää tutkimusten ja tilastojen mukaan tälläkin hetkellä pienituloisissa perheissä, vaikka suurella osalla suomalaisista hyvinvointi on korkeammalla tasolla kuin koskaan aiemmin (Kallio ja Hakovirta 2020, 7). Eriarvoistuminen on näkynyt myös lasten kokemusten kautta (Toikka & Haanpää 2020, 140–141.) Lasten yhtäläisten mahdollisuuksien ja osallistumisen tukeminen ja riittävien resurssien mahdollistaminen on sekä vanhempien että yhteiskunnan tehtävä. Hyvinvointivaltiossa yhteiskunnan vastuu ulottuu monella tavalla lasten ja nuorten jokapäiväiseen elämään. Yhteiskunnan puolesta lapsille järjestetään muun muassa varhaiskasvatusta, opetusta ja sosiaali- ja terveystalvveluja. (Salmi 2020, 68-70). Näiden palvelujen saatavuus, laatu ja sisältö noudattaa poliittisten päätösten antamia raameja (Salmi 2020, 68–70). Pääministeri Orpon hallituksen tekemillä sosiaaliturvavaleikkauksilla köyhyyden on arvioitu lisääntyvän Suomessa sekä aikuisväestön että lasten keskuudessa (Sosiaali- ja terveystministeriö 2025; Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2025). Lapsuudessa koetun

köyhyyden vaikutukset näkyvät tämän tutkimuksen sekä aiempien tutkimusten perusteella köyhyyttä kokeneen elämässä kokonaisvaltaisesti ja pitkään. Hyvinvointivaltion arvojen mukaisesti jokaiselle lapselle tulisi pyrkiä luomaan yhtäläiset mahdollisuudet hyvään elämään sekä taata kohtuullinen toimeentulo. Jokaisen lapsen tai aikuisen elämä on tärkeä tässä hetkessä, riippumatta siitä missä asemassa henkilö tulee tulevaisuudessa olemaan (Attree 2006, 62–63). Kansantalouden näkökulmasta köyhyyden vähentämisellä olisi todennäköisesti suotuisia seurauksia. Päätöksillä, jotka kohentaisivat pienituloisten lapsiperheiden elämää ja taloudellista tilannetta, voitaisiin mahdollisesti katkaista köyhyyden kierteen jatkuminen sukupolvelta toiselle ja tukea lasten ja heidän perheidensä hyvinvointia sekä tässä hetkessä että tulevaisuudessa.

8 Lähteet

Abrams, Lynn. 2010. *Oral History Theory*. E-kirja. Routledge. <http://https://research-eb-sco-com.libproxy.tuni.fi/c/4gwiux/search/details/zs2goiqnuz?db=nlebk>.

Attree, Pamela. 2006. "The social costs of childhood poverty: A systematic review of the qualitative evidence." *Children and society volume 20* (2006) pp. 54-66. <https://doi.org/10.1002/CHI.854>.

Braun, Virginia ja Veronica Clarke. 2021. *Thematic analysis: a practical guide*. Sage publications. E-kirja. <https://uk.sagepub.com/en-gb/eur/thematic-analysis/book248481>.

Braun, Virginia ja Veronica Clarke. 2006. "Using thematic analysis in psychology." *Qualitative Research in Psychology* 3 (2), 77–101. [https://doi: 10.1191/1478088706qp063oa](https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa).

Bruner, Jerome. 1990. *Acts of meaning*. Harvard university press.

Crowley Anne ja Cea Vulliamy. 2007. *Listen Up! Children and Young People Talk: About Poverty*. Save the Children: Wales. <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/4631.pdf>.

Elliot, Richard ja Clare Leonard. 2004. "Peer pressure and poverty: exploring fashion brands and consumption symbolism among children of the "british poor". *Journal of consumer behaviour*, 2004, Vol.3 (4), p. 347-359. <https://doi.org/10.1002/cb.147>.

Eskelinen, Niko ja Jiri Sironen. 2017. *Köyhyys - syitä ja seurauksia*. Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin. <https://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2013/04/Koyhyys-syita-ja-seurauksia-2017.pdf>.

Eurostat. ei pvm. "Living conditions in Europe – poverty and social exclusion." Luettu 3.9.2025 klo 21.00. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_poverty_and_social_exclusion.

Fingerroos, Outi ja Riina Haanpää. 2006. "Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä." Teoksessa *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*, toimittaneet Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden seura.

Fivush, Robyn. 1994. "Constructing narrative emotion and self in parent-child conversations about the past." Teoksessa *The remembering self: construction and accuracy in the self-narrative*. Toimittaneet Neisser, Ulric & Fivush Robyn. Cambridge university press.

Harju, Anne ja Anne Brita Thorod. 2010. "Child poverty in Scandinavian Welfare Context – From Children's Point Of View." *Child indicators research*, 2011-04, Vol.4 (2), p.283-299. <https://doi:10.1007/s12187-010-9092-0>.

Hooper, Carol-Ann, Sarah Gorin, Christie Cabral ja Claire Dyson. 2007. *Living in hardship 24/7. The diverse experiences of families in poverty in England*. The Frank Buttle Trust. https://www.researchgate.net/publication/237123137_Living_in_hardship_247_The_diverse_experiences_of_families_in_poverty_in_England.

Hänninen, Vilma. 2018. "Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä." Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*, toimittanut Raine Valli. PS Kustannus Oy.

Isola, Anna-Maria ja Larivaara, Meri ja Mikkonen, Juha (Tiede, taide ja köyhä kansa ry): Arkipäivän kokemuksia köyhydestä -kirjoituskilpailu 2006 [sähköinen tietoineisto]. Versio 5.0 (2011-03-23). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD2413>

Jokinen, Arja. 2021. "Laadullisen tutkimuksen näkökulmat." Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Toimittanut Jaana Vuori. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>.

Kallio, Johanna ja Mia Hakovirta, toim. 2020. *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*. Vastapaino.

Kangas, Olli ja Veli-Matti Ritakallio. 2005. "Köyhyyden teoria ja käytäntö". Teoksessa *Köhyyspolitiikka*, toimittanut Juho Saari Saari. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Kendig, Sarah M., Marybeth J. Mattingly ja Suzanne M. Bianchi. 2014. "Childhood poverty and the transition to adulthood." *Family relations*, 2014-04, Vol.63 (2), p.271-286. <https://doi:10.1111/fare.12061>.

Korkiakangas, Pirjo. 1996. *Muistoista rakentuva lapsuus*. Suomen muinaismuistoyhdistys.

Kuula, Arja. 2011. *Tutkimusetiikka: Aineiston hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino.

Laihiala, Tuomo. 2020. "Mitä leipäjonot kertovat lapsiperheiden huono-osaisuudesta?" Teoksessa *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*, toimittaneet Johanna Kallio ja Mia Hakovirta. Vastapaino.

Mcdonald, Catherine. 2009. "Children and poverty. Why their experience of their lives matter for policy." *The Australian journal of social issues*, 2009-09, vol. 44 (1), p. 5-21. <https://doi:10.1002/j.1839-4655.2009.tb00128.x>.

Miettunen, Katja-Maria. 2014. "Muistelu historiantutkimuksen haasteena ja mahdollisuutena." Teoksessa *Muisti*, toimittaneet Jani Hakkarainen, Mirja Hartimo ja Jaana Virta. Tampere university press.

Mäkinen, Lauri, Ilkka Virmasalo, Mari Hirvonen ja Valoisat -ryhmä. "Köyhyys on mahdollisuuksien puutetta" -kanssatutkimus lapsuudessa koetusta köyhyydestä ja köyhyydessä pärjäämisestä. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö. <https://itla.fi/wp-content/uploads/2024/05/Kanssatutkimus-lapsuudessa-koetusta-koyhyydesta.pdf>.

Pelastakaa lapset. 2024. *Lapsen ääni 2024. Lasten kokemuksia hyvinvoinnista, arjesta ja pienituloisuudesta*. <https://www.pelastakaa lapset.fi/tyomme/mita-teemme/lapsiköyhyys/lapsen-aaeni/>.

Portelli, Alessandro. 2006. "Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen?" Teoksessa *Muistitietotutkimus: Metodologisia kysymyksiä*, toimittaneet Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Pöysä, Jyrki. 2015. *Lähiluvun tieto. Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Pöysä, Jyrki. 2021. "Muistitietotutkimus" Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*, toimittanut Jaana Vuori. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>.

Ridge, Tess. 2002. *Childhood poverty and social exclusion from a child's perspective*. The policy press.

Ridge, Tess. 2011. "The everyday costs of poverty in childhood: a review of quality research exploring the lives and experiences of low-income children in the UK." *Children & Society* volume 25 (2011) pp. 73-84. <https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2010.00345.x>.

Roivainen, Irene, Jari Heinonen ja Satu Ylinen. 2011. *Köyhä byrokratian rattaissa. Kaks - Kunnallisalan kehittämissäätiö*. E-kirja. https://kaks.fi/wp-content/uploads/2011/08/Roivainen_Heinonen_Ylinen.pdf.

Rotko, Tuulia, Satu Maljander ja Merita Mesiäsilehto. 2023. *Koko väestön terveys on yhteiskunnan menestystekijä: Ratkaisuja terveyserojen vähentämiseksi*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/server/api/core/bitstreams/2ccd749c-5874-4496-a508-2ef07f7de1b1/content>.

Saari, Juho. 2015. *Huono-osaiset: Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Gaudamus. E-kirja. Ellibs.

Salmi, Minna. 2020. "Lapsiperheiden köyhyys pitää yllä köyhyyden kierrettä". Teoksessa *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*, toimittaneet Johanna Kallio ja Mia Hakovirta. Vastapaino.

Sarti, Asia, Inge Schalckers ja Christine Dedding. 2015. "I'm not poor! Poor children live in Africa": Social identity and children's perspectives on growing up in contexts of poverty and deprivation in Neatherlands." *Children & Society* Volume 29, (2015) pp. 535 – 554. <https://doi.org/10.1111/chso.12093>.

Savolainen, Ulla ja Riikka Taavetti. 2022. "Muistitietotutkimus. Paikantumisia, eettisiä kysymyksiä ja tulevia suuntia." Teoksessa *Muistitietotutkimuksen paikka. Teoriat, käytännöt ja muutos, toimittaneet* Ulla Savolainen ja Riikka Taavetti. Suomalaisen Kirjallisuuden seura. E-kirja. <https://oa.finlit.fi/reader/books/pdf/10.21435/skst.1478>.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. 2025. *Arvio hallituksen sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutuksista toimeentulotuen käyttöön sekä tulonjakoon*. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/63ed29f6-a891-4229-9755-7fb579ae4219/1f564d1f-5502-4b85-9d6f-9c9189a30cf1/MUISTIO_20250922095602.PDF.

Suksi-Koivisto, Kaisa ja Reetta Ylistalo. 2025. *Lapsiperheköyhyyden ilmiöt ja havainnot pirkanmaan hyvinvointialueella*. Pirkanmaan hyvinvointialue, lasten ja nuorten palvelulinja, rakenteellisen sosiaalityön tiimi. Sosiaalinen raportti. <https://www.pirha.fi/documents/2739855/3533452/Lapsiperheköyhyys+2025+-+sosiaalinen+raportti.pdf/>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2025. "THL:n tarkentama laskentamalli muuttaa kuvaa sosiaaliturvaleikkausten vaikutuksista." Tiedotteet ja uutiset. <https://thl.fi/-/thl-n-tarkentama-laskentamalli-muuttaa-kuvaa-sosiaaliturvaleikkausten-vaikutuksista>.

The World Bank. ei pvm. "Poverty and Inequality." Luettu 15. marraskuuta 2025 klo 18.30. <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/themes/poverty-and-inequality.html>.

Tiilikainen, Annika. 2025. *Lapsiperheköyhyys Helsingissä*. Sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala. Sosiaalinen raportti. <https://www.hel.fi/static/sote/sosrap/raportit/lapsiperhekoehyys-helsingissa-raportti.pdf>.

Tilastokeskus. 2018. "Pienituloisuuden kehitys Suomessa vuosina 1966–2018." https://stat.fi/til/tjt/2018/06/tjt_2018_06_2020-03-12_kat_001_fi.html.

Tilastokeskus. 2024. "Pienituloisia 736 800 vuonna 2023." Tulonjakotilasto 2023. <https://stat.fi/julkaisu/cm49y0x3b1wpi07urvc30romg>.

Tilastokeskus. "Pienituloisuus." Käsitteet. <https://stat.fi/meta/kas/pienituloisuus.html>.

Toikka, Enna ja Leena Haanpää. 2020. "Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten subjektiiviseen hyvinvointiin." Teoksessa *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*, toimittaneet Johanna Kallio ja Mia Hakovirta. Vastapaino.

Townsend, Peter. 1979. *Poverty in the United Kingdom*. Penguin Books.

Turunen, Elina (Helsingin yliopisto) ja Isola, Anna-Maria: Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2019 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2020-11-25). Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3475>

Ukkonen, Taina. 2000. *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

United Nations. ei pvm. "Ending poverty." Luettu 18.11.2025 klo 19.00. <https://www.un.org/en/global-issues/ending-poverty>.

Vehkalahti, Kaisa ja Essi Jouhki. 2022. "Lapsuuden ja nuoruuden historian näkökulmia muistitietotutkimukseen." Teoksessa *Muistitietotutkimuksen paikka. Teoriat, käytännöt ja muutos*, toimittaneet Ulla Savolainen ja Riikka Taavetti. Suomalaisen Kirjallisuuden seura. E-kirja. <https://oa.finlit.fi/reader/books/pdf/10.21435/skst.1478>.

Virkkunen, Gia. 2010. "Köyhyydestä ei puhuttu, sitä vain elettiin": Köyhyyden kokemus ja selviytyminen 1930-luvun pulan oloissa Suomen maaseudulla. Suomalaisen Kirjallisuuden seura.

Vuori, Jaana. 2021. "Tutkimusetiikka ihmistieteissä." Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*, toimittanut Jaana Vuori. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>.

Walker, Janet, Karin Crawford ja Francesca Taylor. 2008. "Listening to children: gaining a perspective of the experiences of poverty and social exclusion from children and young people of single-parent families." *Health & social care in the community*, 2008-07, Vol.16 (4), p.429-436. <https://doi.10.1111/j.1365-2524.2008.00781.x>.